

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2020

Bc. Veronika Obrovská

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Dopady oddlužení na životní svět předlužených lidí

Diplomová práce

Autor:	Bc. Veronika Obrovská
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	6731T012 Sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Veronika Obrovská

Studium: U18071

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Dopady oddlužení na životní svět předlužených lidí**

Název diplomové práce AJ: Impacts of debt relief on the life of indebted people.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá dopady oddlužení, které působí na životní svět předlužených osob neboli těch osob, kteří prochází institutem oddlužení. Práce je pojata z pohledu sociální práce. Teoretická část zahrnuje základní východiska a legislativu, průběh insolvenčního řízení a životní svět. Tato část je zpracována pomocí odborné literatury. Praktická část je tvořena kvalitativním výzkumným šetřením a hlavním cílem je zjistit, jaké změny nastávají v životě zadlužených osob po vstupu do oddlužení. Informace jsou získávány pomocí vybrané techniky, kterou je rozhovor. Dále využívám pozorování a neverbálních znaků.

HUBÁLEK, Michal; KŘÍSTEK Adam; ZAMBOJ Ladislav. Manuál pro sociální pracovníky v oblasti insolvence. MARŠÍKOVÁ, Jolana. Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele: příručka zejména pro neprávnický. MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla; KOLÁČKOVÁ, Jana, ed. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11. 12. 2020

Veronika Obrovská

Anotace

OBROVSKÁ, V. *Dopady oddlužení na životní svět předlužených lidí*. Hradec Králové, 2020. 80 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.

Diplomová práce se zabývá dopady oddlužení, které působí na životní svět předlužených osob neboli těch osob, které prochází institutem oddlužení. Práce je pojata z pohledu sociální práce. Teoretická část zahrnuje základní vymezení a legislativu, průběh insolvenčního řízení a životní svět. Tato část je zpracována pomocí odborné literatury. Praktická část je tvořena kvalitativním výzkumným šetřením a hlavním cílem je zjistit, jaké jsou dopady procesu oddlužení na život člověka. Informace jsou získávány pomocí vybrané techniky, kterou je rozhovor. Dále využívám metodu pozorování a sledování neverbálních znaků.

Klíčová slova:

Oddlužení, dlužník, dopady oddlužení, životní svět, kvalita života

Annotation

OBROVSKÁ, Veronika. *The effects of debt relief on the lives of over-indebted people*. Hradec Králové, 2020. Diploma Thesis. University of Hradec Králové, Leader of the Diploma Thesis Mgr. Jan Hloušek, Ph.

The diploma thesis deals with the effects of debt relief, which affects the life world of over-indebted people or those who go through the institute of debt relief. The work is conceived from the point of view of social work. The theoretical part includes the basic definition and legislation, the course of insolvency proceedings and the world of life. This part is processed using professional literature. The practical part consists of a qualitative research survey and the main goal is to find out what are the impacts of the debt relief process on human life. Information is obtained using a selected technique, which is an interview. I also use the method of observing and monitoring non-verbal signs.

Keywords:

Debt relief, debtor, effects of debt relief, world of life, quality of life

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	9
Úvod.....	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Dlužník.....	11
1.1 Dlužník jako fyzická osoba.....	11
1.1.1. Dlužník - spotřebitel.....	11
1.1.2. Dlužník - podnikatel.....	12
1.1.3. Dlužník – starobní důchodce či invalida II. a III. stupně	12
1.1.4. Společní dlužníci – manželé.....	13
1.1.5. Dlužník – dítě a mladiství do 18 let	13
1.2 Dlužník jako právnická osoba.....	14
1.3 Práva dlužníků spojená s oddlužením	14
1.4 Povinnosti dlužníka v průběhu oddlužení	17
2 Oddlužení jako jeden ze způsobů řešení úpadku	19
2.1 Insolvenční řízení.....	21
2.1.1 Úpadek	21
2.1.2 Hrozící úpadek	21
2.2 Způsoby řešení úpadku v České republice.....	22
2.3 Průběh insolvenčního řízení - oddlužení.....	24
2.3.1 Způsob oddlužení	28
3 Životní svět	30
3.1 Kvalita života	31
4 Dopady oddlužení na dlužníka.....	34
4.1 Ekonomické dopady.....	34
4.1.1 Ztráta zaměstnání v oddlužení.....	35
4.2 Sociální dopady.....	36
4.3 Zdravotní dopady	37
PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
5 Metodologická část	38
5.1 Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle.....	38
5.2 Motivace k výzkumu.....	39
5.3 Zdůvodnění volby výzkumné strategie:	39
5.4 Transformace dílčích výzkumných cílů do doplňujících tazatelských otázek	41
5.5 Popis výzkumného vzorku a jeho charakteristika	41

5.6	Průběh sběru dat.....	43
5.7	Zpracování dat a interpretace.....	44
5.8	Etická a instrumentální rizika výzkumu.....	44
6	Výzkumná část.....	45
6.1	Zkoumání v rámci jednotlivých dílčích cílů	45
6.2	Celkové shrnutí výzkumu	69
7	Závěr a diskuse.....	73
	Seznam tabulek	77
	Seznam obrázků	77
	Seznam použitých zdrojů	77
	Přílohy.....	I

Seznam použitých zkratk

DVC	-	Dílčí výzkumný cíl
IZ	-	Insolvenční zákon
NAPŘ	-	Například
S	-	Strana
SB	-	Sbírka zákonů
TO	-	Tazatelská otázka
TZV	-	Takzvaně

Úvod

Dluhy osob jsou léta nedílnou součástí moderní společnosti. Dopady předlužení řeší sociální práce, sociální pracovníce a pracovníci. Problematika se týká téměř všech klientů sociálně poradenských služeb, ovšem nejen jich.

Výběr tématu ovlivnila má praxe v poskytování odborného sociálního poradenství. Zaměřuji se na oblast dluhového poradenství u klientů, kteří se ocitli, nebo jim hrozí, tíživá situace spojená s předlužením. Získané zkušenosti a poznatky bych ráda aplikovala do této závěrečné práce, čímž bych chtěla přispět ke zvýšení povědomí o samotném procesu oddlužení. Výsledkem by mělo být odhalení skutečných dopadů, které působí na dlužníka, který prochází procesem oddlužení. Téma jsem si zvolila s ohledem na získané zkušenosti a aktuálnost.

V dnešní společnosti jsou etablované pojmy jako kreditní karta, hypotéka, leasing, spotřebitelský úvěr. Zmíněné či další finanční produkty otevřely lidem v evropských zemích a ve světě možnost snadnějšího přístupu k získání financí. Zadluženost občanů je běžný společenský fenomén. Dokonce se stává přirozenou součástí lidí žijících v moderním světě. Problém ovšem nastává v momentě, kdy dlužník nezvládá plnit své závazky, následně nad nimi přestane mít kontrolu a rázem se dostává do takzvané dluhové pasti či tísně. Předluženost má neblahé dopady nejen na dlužníka a jeho okolí, ale stává se problémem celospolečenským.

Účelem oddlužení je poskytnout zadluženým osobám šanci na nový začátek. Proto, aby institut oddlužení měl pro dlužníky smysl, musí být celý proces nastaven realisticky a dosažitelně. Nesmí být zastíněna důstojnost a lidská práva každého dlužníka.

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaké jsou dopady procesu oddlužení na životní svět předlužených lidí. Využívám k tomu hlavní výzkumný cíl, kterým je získání odpovědi na otázku, jaké jsou dopady procesu oddlužení na život člověka. Věnuji se především osobnosti dlužníka. Ten je expertem na svoji životní situaci a může nejlépe popsat, jaké vlivy, a které detaily ho nejvíce ovlivnily po vstupu do institutu oddlužení. Pro zjednodušení je pojem dlužník kategorizován do několika typů.

Oddlužení je podrobně rozebráno v jedné z kapitol, kdy považuji za žádoucí, aby čtenář věděl, jak samotný proces oddlužení probíhá, protože celý průběh insolvenčního řízení může mít dopad na dlužníka a jeho pohled, jak tento institut vnímat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dlužník

Celá práce se zaměřuje převážně na osobnost dlužníka, je potřeba si vydefinovat, kdo může být dlužníkem v rámci institutu oddlužení. Za dlužníka může být považována právnická osoba nebo fyzická osoba, ať už se jedná o podnikající či nepodnikající subjekt splňující základní podmínku, kterou je úpadek nebo hrozící úpadek.

Pojem dlužník je v insolvenčním zákoně definován v § 9 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (jinak nazýván insolvenční zákon) jako procesní subjekt. Dalšími procesními subjekty jsou insolvenční soud, věřitelé, kteří uplatňují svá práva vůči dlužníkovi, insolvenční správce, další správce, státní zastupitelství, které vstoupilo do insolvenčního řízení nebo do incidenčního sporu a likvidátor dlužníka, těmito ostatními subjekty se ovšem ve své práci podrobněji zabývat nebudu.

1.1 Dlužník jako fyzická osoba

V dostupných materiálech se lze setkat s několika typy fyzických osob, které jsou považovány za dlužníky, proto jsem se rozhodla je jednotlivě rozčlenit. Mezi fyzické osoby lze zahrnout:

- dlužník – spotřebitel,
- dlužník – podnikatel,
- dlužník – starobní důchodce a invalida ve II. a III. stupni,
- společní dlužníci – manželé, kteří vstupují do oddlužení,
- dlužník – dítě a mladiství do 18 let.

1.1.1. Dlužník - spotřebitel

Pod pojmem dlužník – spotřebitel si je možné představit fyzickou osobu, která nepodniká a dluhy pocházejí převážně ze spotřebitelských úvěrů, kreditních karet, půjček od nebankovních institucí, případně z půjček od občanů.

Za spotřebitele se dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku považuje každý člověk, který uzavírá a plní smlouvu, zároveň nejedná v rámci své obchodní či jiné podnikatelské činnosti. Spotřebitele charakterizuje také jeho osobní status.

1.1.2. Dlužník - podnikatel

Rok 2014 dal šanci zadluženým podnikatelům začít řešit jejich nepříznivou finanční situaci institutem oddlužení. Platí zde podmínka, že dlužník jako fyzická osoba – podnikatel, může vstoupit do oddlužení v případě, že jeho věřitel z podnikání výslovně nesdělí, že nesouhlasí. Mlčení věřitele je bráno jako souhlas, což vyplynulo z rozhodovací praxe soudů vyšších instancí (tzv. z judikatury).

Podnikatelem je dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku osoba, která jedná v rámci své výdělečné činnosti na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku, nebo se jedná o toho, kdo uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní a odbornou činností, nebo při samostatném výkonu svého povolání. Podnikatelem je i ten, kdo podnikatele zastupuje, jeho jménem a na jeho účet jedná se spotřebitelem.

Oddlužení je pro podnikatele způsobem, jak může pokračovat v podnikání, tj. zachovat svoji živnost, kterou mnohdy budovali dlouhou dobu. Na rozdíl např. od konkursu, který je likvidační formou řešení úpadku, oddlužení není překážkou provozování živnosti, a to podle živnostenského zákona. Tento institut je pro vstup podnikatelů do oddlužení motivační, dochází tak k zajištění jejich snahy plnit své závazky a může to snížit využívání šedé podnikatelské ekonomiky (Nemešová, Halířová, 2020).

Vzhledem k tomu, že oddlužení probíhá formou pravidelných měsíčních splátek, je nutné, aby dlužník – podnikatel předložil daňové přiznání z předchozího sledovacího období, kdy na základě toho, je mu stanovena částka pro splácení svých závazků (Sigmund, 2019).

1.1.3. Dlužník – starobní důchodce či invalida II. a III. stupně

Novela insolvenčního zákona č. 31/2019 Sb., upravuje snadnější proces oddlužení osobám ve starobním důchodu a invalidům ve druhém a třetím stupni. Nevztahuje se na ně podmínka, splatit v daném časovém období, tedy do tří let alespoň 60 procent svých dluhů. Tyto osoby mohou dosáhnout oddlužení již za tři roky,

ovšem tuto variantu mohou zvolit pouze jednou za život. V případném dalším insolvenčním řízení téhož dlužníka, by zkrácení doby oddlužení podle citovaných výjimek, bylo možné přiznat jen z důvodů hodného zvláštního zřetele (Strnad, 2019).

Starobní důchodci a osoby v invalidním důchodu patří mezi zvláště zranitelnou skupinu osob, která nemá příležitost pravidelně zvyšovat své měsíční příjmy. Stát těmto osobám nabízí mírnější proces oddlužení, což přispěje k jejich důstojnému životu ve stáří.

U starobních důchodců musí nárok na starobní důchod vzniknout ještě před schválením oddlužení. Na rozdíl od invalidních důchodců, u kterých je rozhodné, zda je osoba invalidní ve II. nebo III. stupni na konci tříletého období.

1.1.4. Společní dlužníci – manželé

Manželé mohou podat společný návrh na povolení oddlužení, což může být pro spousta dlužníků dostupnější. Tento krok je v dnešní době upřednostňován, protože dluhy vzniklé za trvání manželství jsou dluhy společné a nerozdílné, z důvodu společného jmění manželů. Vztahuje se to i na úvěry a jiné smlouvy, které podepsal jen jeden z manželů, a to proto, že se jedná o závazek ve společném jmění manželů, z něhož se tento závazek může uspokojovat.

Společní dlužníci – manželé, kteří podali společný návrh na povolení oddlužení, mají po celou dobu insolvenčního řízení postavení nerozlučných společníků a jsou považováni za jednoho dlužníka.

Příjmy manžela i manželky se společně sečtou, což znamená, že každý z manželů ze svého příjmu odečte nezabavitelnou částku (oba manželé uplatní vyživovanou osobu nezaopatřené děti a druhého z manželů). V rámci společného návrhu manželů je výhodou, že manželé hradí pouze jednu odměnu insolvenčnímu správci (k červenci roku 2020 ve výši 1.634,- Kč včetně DPH).

1.1.5. Dlužník – dítě a mladiství do 18 let

Dluhy z dětství mohou být překážkou na prahu dospělosti, se kterými si mladí dlužníci často nevědí rady. Příkladů, jak takové dluhy mohou vzniknout je několik, může se jednat například o pokutu z jízdy bez platného cestovního dokladu v městské hromadné dopravě, nezaplacený poplatek v knihovně či neplacení komunálního odpadu

za dítě rodiči. Exekutorská komora zaznamenala v roce 2019 nárůst dluhů u dětí a mladistvých. Konkrétně byly exekuce vedeny proti 3283 nezletilým osobám (Exekutorská komora České republiky, 2020).

Novela insolvenčního zákona platná od 1. října 2019, takzvaná „dětská novela“ usnadňuje oddlužení lidem, kterým vznikl dluh před jejich 18 narozeninami. Znamená to, že osobám, kterým vznikly alespoň dvě třetiny dluhů včetně příslušenství před dovršením 18. roku života, mohou projít insolvenčním řízením ve zkrácené tříleté lhůtě bez nutnosti splatit stanovený podíl pohledávek. Jedná se o stejný model, který je uplatňován při oddlužení u starobních a invalidních důchodců. Stačí se snažit splácet tři roky bez ohledu na míru uspokojení dluhu (§ 412 odst. 6 IZ).

1.2 Dlužník jako právnická osoba

Příkladem právnické osoby mohou být politické strany, zájmová sdružení právnických osob nebo společenství vlastníků jednotek (Hásová, 2014).

Dlužníkem může být právnická osoba, která dle zákona není považována za podnikatele a současně nemá dluhy z podnikání.

1.3 Práva dlužníků spojená s oddlužením

Dlužník jako každý občan má svá práva. Často ale nastává situace, kdy dlužníci svá práva neznají, nebo se jich neumí domáhat. Vzhledem k tomu, že v současné době není k dispozici žádný oficiální seznam práv dlužníků, snažila jsem se ze svých zkušeností, a následně z obecně dostupných materiálů, takový seznam vytvořit. Mezi práva dlužníků řadím:

a) Právo na důstojnost

Jedno z práv, které považuji za důležité je, aby s dlužníky bylo jednáno s úctou a respektem, aby nebyla narušena jejich důstojnost.

b) Právo na nezabavitelné minimum

Zákon stanoví výši příjmu, která je zaručena, jedná se o takzvané nezabavitelné minimum. Tato částka nemůže být postihnuta, je určena na výlohy, které má dlužník proto, aby zajistil živobytí sobě i své rodině.

c) Právo na základní vybavení domácnosti

Zákon také myslí na ochranu majetku, kterým je běžné vybavení domácnosti a nezbytně slouží k zajištění potřeb dlužníka a jeho rodiny. Obecně sem lze zařadit například lednice, pračky, postele a jiné.

d) Právo se bránit

Dlužník má právo se bránit v případě, že má pochybnosti o vedení insolvenčního řízení. Je možné domáhat se nápravy u insolvenčního správce, případně se obrátit na insolvenční soud. Také je možné si stěžovat a žádat o vyjádření Ministerstvo spravedlnosti.

e) Právo řešit svoji dluhovou situaci oddlužením

Pakliže je osoba v nepříznivé životní situaci a chce řešit svoji dluhovou tíseň, má ze zákona možnost podat návrh k insolvenčnímu soudu, který posoudí, zda se jedná o úpadek nebo hrozící úpadek. Pokud splní další podmínky vyplývající z daného zákona, bude tento návrh přijat a dlužník může svoji zadluženost řešit v rámci insolvenčního řízení formou oddlužení (§ 3 IZ).

f) Právo na zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení

Návrh na povolení oddlužení může vzít dlužník zpět, a to v případě, že insolvenční soud nerozhodne o schválení daného oddlužení. Pokud tak dlužník učiní, tento návrh již nelze podat znovu. Jestliže by dlužník chtěl vzít návrh zpět až v momentě, kdy bylo rozhodnuto o schválení oddlužení, tento krok soud považuje za neúčinný (§ 394 IZ).

g) Právo žádat snížení splátek

Dlužník může požádat o snížení splátek v oddlužení. Musí to být ovšem uvedeno již v návrhu na povolení oddlužení, popřípadě v odůvodněných případech ji může dlužník vznést později, nicméně nejzazší termín je přezkumné jednání s insolvenčním správcem. V žádosti musí být navrhována výše měsíční splátky, nebo způsob určení, a podrobně popsány důvody, pro které mají být splátky poníženy. Soud není povinen návrhu vyhovět (Insolvenční zákon, 2018).

h) Právo žádat o změnu IS

Sám dlužník nemůže rozhodnout o změně insolvenčního správce, avšak může navrhnout zproštění přiděleného insolvenčního správce, pokud neplní řádně své povinnosti, nepostupuje při výkonu své funkce s odbornou péčí, nebo závažně porušil důležitou povinnost. V takovém případě rozhoduje soud, dlužník ale nemá jistotu, že bude insolvenční správce zproštěn. O jeho zproštění rozhodne soud, ten také stanoví dlužníkovi nového insolvenčního správce (Pro dlužníky, 2018).

i) Vyjádřit se k pohledávkám

Dlužník má právo vyjádřit se ke každé pohledávce, která je vedena na jeho jméno, při přezkumném řízení u insolvenčního správce. Popření pohledávky dlužníkem, nemusí znamenat zánik pohledávky. Platí, že pokud v oddlužení dlužník popře nevykonatelnou pohledávku, musí věřitel do 30 dnů ode dne schválení zprávy o přezkumu podat soudu žalobu, jinak soud k pohledávce nepřihlíží (Pro dlužníky, 2018).

j) Právo předčasně splatit dluhy v oddlužení

Samotný model oddlužení má za cíl maximální možnou úhradu pohledávek věřitelům. Z toho vyplývá, že pokud dojde k 100% uspokojení přihlášených pohledávek, může oddlužení skončit dříve než je stanovená povinná doba oddlužení. Ovlivnit délku oddlužení, lze tedy pouze navýšením příjmu dlužníka.

k) Právo dlužníka podnikat při oddlužení

Dlužník může v průběhu oddlužení podnikat, pokud splní podmínky stanovené právní úpravou, která vychází z živnostenského zákona, popřípadě jiného zákona upravující podnikatelskou činnost.

l) Vymazání dlužníka z insolvenčního rejstříku

Vyškrtnutí ze seznamu dlužníků, v případě insolvenčního rejstříku¹, upravuje § 425 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona. Insolvenční soud, osobu ze seznamu dlužníků vyškrtne, a zároveň údaje o ní v insolvenčním rejstříku znepřístupní po uplynutí 5 let od nabytí právní moci rozhodnutí, jímž bylo skončeno insolvenční řízení. *„Insolvenční rejstřík je veřejně přístupný, s výjimkou údajů, o kterých tak stanoví tento zákon. Každý má právo do něj nahlížet a pořizovat*

---

¹ Insolvenční rejstřík – je veřejným seznamem, do kterého jsou vkládány údaje o subjektech České republiky, u kterých probíhá insolvenční řízení. Lze do něj nahlížet v online prostředí na webové adrese www.isir.justice.cz.

si z něj kopie a výpisy. Soudce insolvenčního soudu má přístup ke všem údajům vedeným v insolvenčním rejstříku.“ (§ 419 IZ).

m) Právo nahlížet do spisu

Právo nahlížet do soudního spisu mají všichni účastníci řízení a jejich zástupci podle § 44 zákona 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Uvedený zákon dává účastníkům možnost pořizovat si ze spisu výpisy a opisy.

n) Právo dlužníka nevydat své obydlí ke zpeněžení

Oddlužení dlužník provádí plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty. V § 398 odst. 6 zákona č. 182/2006 Sb., se uvádí právo dlužníka nevydat své obydlí ke zpeněžení. Neplatí to, pokud by hodnota obydlí převyšovala hodnotu určenou Nařízením vlády o způsobu určení hodnoty obydlí, které dlužník není povinen vydat ke zpeněžení ze dne 22. 7. 2019.

Jedná se o takové obydlí, které se nachází v místě bydliště dlužníka. Tím se rozumí každá věc, která je užívána k zajištění bytových potřeb dlužníka a jeho rodiny. Konkrétně dům, bytová jednotka nebo družstevní podíl v bytovém družstvu. Hodnota daného obydlí se určuje součinem položek. Položka a) náklady na zajištění obydlí v bydlišti dlužníka a položka b) koeficient zohledněných osob. Za zohledňovanou osobu se považuje osoba, která s dlužníkem žije ve společné domácnosti a zároveň ji dlužník poskytuje výživné (Hafner, 2019).

1.4 Povinnosti dlužníka v průběhu oddlužení

Dlužník během oddlužení musí plnit následující povinnosti, které vyplývají z insolvenčního zákona.

Jednou ze základních povinností dlužníka je vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost. Jestliže se dlužník stane nezaměstnaným, aktivně usiluje o získání příjmu jiným zákonným způsobem (§ 412 odst. 1a IZ). Splátky pro oddlužení jsou vypočítávány ze všech pravidelných příjmů dlužníka, konkrétně ze mzdy či platu, dále invalidního nebo starobního důchodu, nemocenské, peněžité pomoci v mateřství a podpory v nezaměstnanosti. Srážka může být provedena i z mimořádných příjmů, což může být výdělek z příležitostných brigád, pojistné plnění, odstupné, daňový bonus, příjem plynoucí z dědictví či darů, výhry a další (Hasová, 2014). Na splátky pro oddlužení

ovšem nemohou být použity sociální dávky (dávky v hmotné nouzi, příspěvek na bydlení, dávky státní sociální podpory a peněžité dávky sociální péče) a také dávky, které jsou vypláceny podle zvláštního zákona jednorázově.

Dlužník je povinen vydat ke zpeněžení insolvenčnímu správci „*hodnoty získané dědictvím, darem a z neúčinného právního úkonu, jakož i majetek, který dlužník neuvedl v seznamu majetku, ač tuto povinnost měl.*“ (§ 412 odst. 1b IZ). Tento majetek může být použit k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře (§ 412 odst. 1b IZ).

Je ukládána povinnost v § 412 odst. 1c zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona, že dlužník musí informovat insolvenční soud a svého insolvenčního správce o změně bydliště anebo sídla, zaměstnání či osobního stavu, popřípadě změnu ve vyživovací povinnosti a jiných podstatných změnách. Dále pravidelně předkládá přehled svých příjmů (Hásová, 2014).

Insolvenčnímu soudu je vždy k 15. březnu a k 15. září kalendářního roku předkládán ze strany dlužníka přehled všech příjmů za uplynulých 6 kalendářních měsíců (§ 412 odst. 1d IZ). S tím je spojena také povinnost nezatajovat žádný ze svých příjmů (§ 412 odst. 1e IZ).

Žádný z věřitelů nemůže od dlužníka získat zvláštní výhodu, čímž je myšleno, že ze strany dlužníka nemůže dojít k upřednostňování jednoho z věřitelů (§ 412 odst. 1f IZ), neboli nemůže být dluh placen mimo insolvenční řízení.

Osoba v insolvenčním řízení se zavazuje, že na své jméno nepřijme nové závazky, které by nemohl řádně a v čas plnit (§ 412 odst. 1g IZ).

Dlužník stvrzuje, že v průběhu oddlužení vynaloží veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, k plnění uspokojení pohledávek svých věřitelů (§ 412 odst. 1h IZ).

Pokud v rámci insolvenčního řízení dochází ke zpeněžení majetkové podstaty, je dlužník povinen umožnit insolvenčnímu správci přístup a je-li zpeněžena nemovitost, kterou dlužník využívá k bydlení své rodiny, anebo se jedná o byt ve vlastnictví dlužníka, je mu uložena povinnost nemovitost vyklidit. To platí, pokud se nejedná o podlimitní obydlí. V případě, že dlužník nemovitost nevyklidí, může o vyklizení rozhodovat soud v takzvaném incidenčním sporu.

Dlužník, i v rámci insolvenčního řízení, je povinen hradit nadále stanovené výživné oprávněnému (běžné i dlužné). Výživné odesílá samotný insolvenční správce, a to konkrétně ze srážek z příjmů dlužníka náležící do oddlužení. Na výživné se pohlíží, jako na přednostní pohledávku, která je hrazena přednostně, před pohledávkami ostatních věřitelů v plné výši (§ 169 IZ). S tím je také spojena povinnost dlužníka, aby insolvenčnímu soudu oznámil, zda nějaká vyživovací povinnost existuje.

Jestliže nastane situace, kdy dlužník některou z uložených povinností poruší, může insolvenční soud zrušit schválené oddlužení. Z toho plyne, že dlužníkovi nebude „odpuštěna“ část dluhu. Důsledkem je, že neuspokojení věřitelé mohou vymáhat dosud nesplněné pohledávky např. exekucí.

Považuji za důležité, aby čtenář této práce měl představu, kdo a za jakých podmínek může do oddlužení vstoupit. Jednotlivé typy totiž mají rozdílné možnosti, a doba trvání celkového procesu, může být také jinak rozvržena. Zmíněny jsou i povinnosti vyplývající z insolvenčního zákona, které dlužník musí plnit, jinak by bylo jeho oddlužení neúspěšně ukončeno. Oproti tomu jsem se zaměřila i na práva, která nemohou být dlužníkovi upírána, a jejich hodnotu by měl určitě znát. Pro ucelený náhled do samotného procesu jsem zvolila následující kapitolu.

2 Oddlužení jako jeden ze způsobů řešení úpadku

Oddlužení (též nazýváno osobní bankrot nebo insolvence) je v současné době považováno za nejběžnější způsob řešení úpadku či hrozícího úpadku (dále společně jen úpadek) v insolvenčním řízení v České republice. Institut oddlužení je vnímán jako ozdravný nejen pro dlužníky, ale i pro veřejný sektor, protože dochází ke snížení nákladů veřejných rozpočtů na sanaci těch, kteří se ocitli v sociální krizi (Smolík, 2016).

Pomoc těmto dlužníkům nabízí insolvenční právo, což je soubor právních norem vytvořených za účelem řešení úpadku určitými způsoby tak, aby došlo k co nejvyšší míře uspokojení pohledávek věřiteli a tedy uspořádání majetkových vztahů mezi dlužníkem a věřitelem zákonnou cestou.

Kořeny insolvenčního zákona sahají již do římského práva, kdy mohlo být vůči dlužníkovi zahájeno řízení na návrh věřitelů či skupiny věřitelů. Řízení mohlo probíhat za života dlužníka, ale i po jeho smrti, kdy docházelo ke zpeněžení majetku dlužníka a tím došlo k uspokojení jeho věřitelů (Schelle, 2006).

V České republice se insolvenční zákon začíná objevovat ve 21. století a spadá do právní oblasti občanského práva. Na základě toho vzniká zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, jinak nazýván jako insolvenční zákon. Tento zákon nabyl účinnosti k 1. 1. 2008. Poté dochází k několika právním úpravám, změnám a novelizacím. Novela, která upravuje výše zmíněný zákon a vztahuje se k tomuto textu, má č. 31/2019 s účinností od 1. 6. 2019 a byla schválena Poslaneckou sněmovnou i Senátem Parlamentu České republiky. Díky novele, dochází ke změnám například v posuzování splnění oddlužení, stanovení splátkového kalendáře dlužníkům – podnikatelům, k možnosti přerušení a prodloužení průběhu oddlužení a dalším.

K insolvenčnímu zákonu se váže mnoho dalších právních norem jako je například zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád nebo zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, který upravuje především práva a povinnosti insolvenčním správcům. Dále sem patří vyhláška č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení, vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů, vyhláška č. 190/2017 Sb., o platební neschopnosti podnikatele, vyhláška č. 191/2017 Sb., o náležitostech podání a formulářů elektronických podání v insolvenčním řízení nebo nařízení vlády č. 189/2019 Sb., o způsobu určení hodnoty obydlí, které dlužník není povinen vydat ke zpeněžení apod.

Vzhledem k tomu, že se právní úprava oddlužení neustále rozvíjí a mění, krajské soudy využívají tzv. judikátů, které pomáhají sjednocovat rozhodování v případech zabývajících se problematikou oddlužení. Judikáty představují rozhodnutí vrchních soudů, Nejvyššího soudu nebo Ústavního soudu v České republice (Oddlužení, 2012).

Aktuálně od začátku roku 2019 bylo vyhlášeno okolo 17 000 osobních bankrotů a zároveň bylo podáno přibližně 19 000 návrhů na povolení oddlužení. „*Počet osobních bankrotů vyhlášených za jeden kalendářní měsíc je od července tohoto roku poměrně vyrovnaný a pohybuje se kolem 2 100 bankrotů,*“ uvádí Věra Kameníčková.

Podle dostupných statistických údajů bylo takové množství osobních bankrotů naposledy v roce 2014 (CRIF, 2019).

2.1 Insolvenční řízení

Aby bylo oddlužení povoleno, je nutné splnit podmínky stanovené zákonem. Následně poté, může insolvenční soud osvobodit dlužníka od splácení jeho dluhů v plné výši a pozastavit tak úroky, sankce, poplatky a penále, které s dluhy souvisí.

Insolvenční zákon definuje insolvenční řízení jako soudní řízení, kdy předmětem je úpadek dlužníka, popřípadě hrozící úpadek a způsob jeho řešení (§ 2 IZ). Hlavním cílem je, aby došlo k co nejvyššímu uspokojení přihlášených pohledávek dlužníkových věřitelů.

2.1.1 Úpadek

Jedním z klíčových pojmů užívaných zákonem je úpadek, proto považuji za nedílné si tento pojem přiblížit a vysvětlit. Podle insolvenčního zákona je dlužník v úpadku, jestliže má více věřitelů a jeho peněžité závazky jsou více jak 30 dnů po lhůtě splatnosti. Pokud není dlužník schopen tyto závazky splácet, dostává se takzvaně do platební neschopnosti. Platební neschopnost lze chápat jako stav, kdy dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo neplní závazky po dobu delší více jak 3 měsíce po lhůtě splatnosti, nebo není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Nebo pokud nesplnil povinnost, kterou mu uložil insolvenční soud. Jendou z povinností je předložit seznamy, jimiž jsou, seznam majetku včetně svých pohledávek s uvedením svých dlužníků, seznam svých závazků s uvedením svých věřitelů a seznam svých zaměstnanců (Hásová, 2018).

2.1.2 Hrozící úpadek

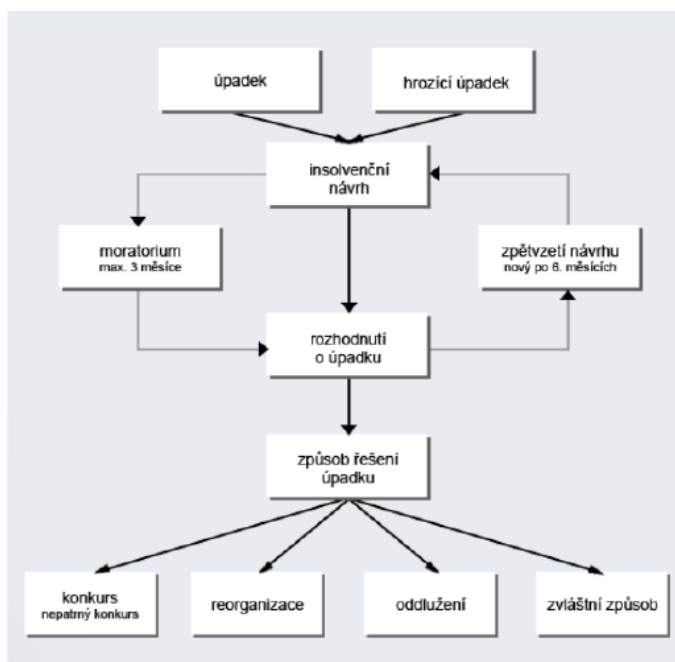
O hrozícím úpadku lze hovořit tehdy, pokud se zřetelem ke všem okolnostem, můžeme důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků (§ 3 odst. 5 IZ). Termín „podstatná část závazku“, ovšem není v zákoně ani v důvodové zprávě podrobněji vysvětlen (Důvodová zpráva

č. 182/2006). Tímto včasným zásahem, může dlužník reagovat na svoji nepříznivou finanční situaci již v době, kdy úpadek teprve hrozí.

2.2 Způsoby řešení úpadku v České republice

V naší právní úpravě existují čtyři způsoby, jak řešit úpadek dlužníka, a to formou likvidace, nebo sanace. Likvidačním způsobem je **konkurz**. Sanačního řešení lze dosáhnout **reorganizací** či **oddlužením**. Čtvrtá možnost, **zvláštní způsob**, nabízí způsob řešení úpadku, které stanoví zákon pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů. Pro tento text je důležitá především třetí možnost, konkrétně oddlužení, kterému se podrobně věnuji níže, proto zbylým dvěma způsobům se blíže věnovat nebudu, ovšem považuji za žádoucí si je alespoň představit.

Obrázek č. 1: Členění způsobu řešení úpadku

(Zdroj: Doleček, 2018.)

a) Konkurs

„Konkurs je způsob řešení úpadku spočívající v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají, pokud zákon nestanoví jinak.“ (§ 244 IZ).

Jedná se o likvidační způsob řešení úpadku, který může využít každý z dlužníků. Je důležité zmínit, že tato varianta řeší pouze existující úpadek. V případě hrozícího úpadku, lze tuto možnost použít za okolností, že dojde k neúspěšné reorganizaci nebo oddlužení. Jádrem je rozprodání neboli zpeněžení majetkové podstaty dlužníka, kdy výnos z prodeje se rozdělí mezi věřitele podle stávající právní úpravy. Pokud by se jednalo o právnickou osobu, tak po zrušení konkurzu, vždy následuje její zánik. Pohledávky, které v konkurzu nebyly uspokojeny, nezanikají, pokud není stanoveno zákonem jinak (Insolvence, 2018).

b) Reorganizace

„Reorganizací se rozumí zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovu podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného reorganizačního plánu s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů.“ (§ 316 odst. 1 IZ).

Varianta sanačního způsobu řešení úpadku, může využít pouze dlužník – podnikatel. Reorganizace se týká jeho podniku. Při reorganizaci může dlužník dále vykonávat svoji podnikatelskou činnost, avšak musí dodržovat tzv. reorganizační plán, který podrobně sleduje provoz podniku a vztahy mezi věřiteli a dlužníkem (Červenka, 2017). Cílem reorganizace je zachovat provoz podniku dlužníka a postupně uspokojovat pohledávky věřitelů (§ 316 odst. 1 IZ). Aby byla reorganizace přípustná, tak celkový roční úhrn čistého obrátu dlužníka za poslední účetní období předcházejícího insolvenčního návrhu dosáhl minimálně na 5 mil. Kč, nebo dlužník zaměstnává minimálně 50 zaměstnanců v pracovním poměru (§ 316 odst. 4 IZ). Podstatné také je, aby dlužník žádající o povolení reorganizace nebyl v likvidaci a též nebyl obchodníkem s cennými papíry či osobou, která má oprávnění obchodovat na komoditní burze (§ 316 odst. 3 IZ).

c) Oddlužení

Oddlužení, je tzv. sanační způsob řešení úpadku, a určeno je především pro fyzické osoby (dlužníky – spotřebitele, tak i dlužníky – podnikatele) nebo pro právnické osoby – nepodnikatele. Podmínkou u právnických osob je, že nesmějí mít dluhy z podnikání. Sanačnímu způsobu řešení úpadku lze rozumět tak, že dlužníkovi je umožněn „nový

začátek“, kdy nemusí řešit po celý zbytek života svoji dluhovou tíseň. Osvobození od dluhů nabízí dlužníkovi možnost, začít řádně pracovat a nevyhledávat tak práci načerno. Snaží se dlužníka motivovat, k uspokojení svých dluhů, v nejvyšší možné míře. V případě úspěšného ukončení oddlužení, je dlužník osvobozen od placení zbývající části dluhu. (Smolík, 2016).

2.3 Průběh insolvenčního řízení - oddlužení

Fáze před zahájením insolvenčního řízení

V případě, že se tedy dlužník rozhodne svoji nepříznivou finanční situaci řešit formou oddlužení, je nutné, aby se zaměřil na své závazky, výdaje, příjmy a hodnotu svého majetku ještě před tím, než dojde k sepsání insolvenčního návrhu a návrhu na povolení oddlužení (dále jen návrh).

V první řadě je potřeba, aby si dlužník připravil veškeré své pravidelné měsíční příjmy. Pro oddlužení je podstatný čistý měsíční příjem za posledních 12 kalendářních měsíců. Listiny dokazující výši příjmu jsou například mzdové listy, výplatní pásky, a to společně s aktuální pracovní smlouvou, či dohodách o pracích mimo pracovní poměr. Dále, potvrzení o pobírání sociálních dávek (např. rodičovský příspěvek), vyplácení nemocenských dávek, rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení o přiznání starobního, invalidního, sirotčího či vdovského důchodu, vyplácení podpory v nezaměstnanosti, případně potvrzení o evidenci na úřadu práce a podobně. Dalším podstatným bodem je, aby měl dlužník přehled o svých výdajích, přičemž takhle sepsané výdeje je nutné seřadit dle důležitosti, kdy za prioritní se považuje zajištění bydlení a základních životních potřeb. Důležité jsou i podklady, které má dlužník ke svým závazkům, popřípadě si orientačně sepsal seznam svých závazků včetně dat splatností a výši závazků s příslušenstvím (zpravidla úroky a úroky z prodlení). Listiny o závazcích, jimiž jsou například exekuční tituly, úvěrové či spotřebitelské smlouvy a další, mohou být předmětem pro prokázání úpadku při podávání insolvenčního návrhu. Dlužník si dále musí sepsat seznam svého majetku, který prokáže, že si tzv. „nežije na vysoké noze“, sem patří všechn jeho movitý i nemovitý majetek jako je např. automobil, jízdní kolo, mobilní telefon, drahé hodinky, parcelní pozemek a podobně.

V momentě, kdy je osoba takto připravena, může dojít k sepsání již zmíněného insolvenčního návrhu spojeného s návrhem na povolení oddlužení.

Fáze sepsání a podání insolvenčního návrhu a návrhu na povolení oddlužení

V rámci insolvenčního řízení je uplatňována dispoziční zásada, což znamená, že insolvenční řízení může být zahájeno pouze insolvenčním návrhem, který může podat v případě úpadku jak dlužník, tak věřitel. Pokud by se jednalo o hrozící úpadek, návrh je oprávněn podat pouze dlužník.

Obecné náležitosti návrhu na povolení oddlužení jsou uvedeny v § 42 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, v platném znění (dále OSŘ). Dále podle insolvenčního zákona musí obsahovat označení dlužníka a osob oprávněných za něho jednat, údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících 12 měsících, údaje o příjmech dlužníka za posledních 12 měsíců a návrh způsobu oddlužení nebo sdělení, že dlužník takový návrh nevznáší (§ 391 odst. 1 IZ). V případě, že se jedná o společný návrh manželů na povolení oddlužení, musí obsahovat výslovné prohlášení obou manželů, že souhlasí, aby všechen společný majetek neboli společné jmění manželů, byl použit pro účely oddlužení.

Tento návrh je podáván prostřednictvím oprávněné osoby, která má magisterské právnické, nebo ekonomické vzdělání, nebo je osobou, která vykonala zkoušku insolvenčního správce. Konkrétně návrh může podat advokát, notář, soudní exekutor, insolvenční správce či akreditovaná osoba. V současnosti dlužník nemá možnost si návrh podat sám.

Dlužník musí zajistit podstatné přílohy, které jsou následně přiloženy k návrhu. Přílohy jsou definovány v § 390 zákona č. 182/2006 Sb., insolvenčního zákona. Konkrétně se jedná o:

- seznam majetku,
- listiny dokládající příjmy dlužníka za posledních 12 měsíců,
- čestné prohlášení, že byl dlužník při sepisu insolvenčního návrhu poučen o svých povinnostech v insolvenčním řízení, z čehož vyplývá, že bude řádně platit pohledávky svých věřitelů, že vynaloží veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, k jejich plnému uspokojení, že bude plnit všechny povinnosti vyplývající z tohoto zákona a rozhodnutí

o schválení oddlužení a že bude po celou dobu přiznávat veškeré své příjmy v plné výši,

- písemný souhlas nezajištěného věřitele, který se na tom s dlužníkem dohodl s tím, že hodnota plnění, kterou při oddlužení obdrží, bude nižší než míra uspokojení (§ 390 IZ).

Fáze zahájení insolvenčního řízení

Insolvenční řízení je zahájeno dnem, kdy se insolvenční návrh, řádně podepsaný, s úředně ověřeným podpisem, nebo zaručeným elektronickým podpisem, dostane k věcně příslušnému soudu. Řízení je zahájeno **oznámením**, které vydá soud, jinak zvané vyhláškou, kterou uveřejní nejpozději do 3 pracovních dnů v insolvenčním rejstříku. Insolvenční rejstřík je veřejný, nachází se v online prostředí, kdy lze sledovat stav jednotlivých insolvenčních řízení. Následně, jsou do něho vkládány ostatní dokumenty, týkající se řízení, např. datum podání, zprávy od insolvenční správce, usnesení a podobně (Insolvence, 2018). Nerozhodne-li soud jinak, je dlužník povinen, zdržet se od okamžiku účinku nakládat se svým majetkem. Peněžité závazky, je dlužník povinen plnit, jen v rozsahu a za podmínek stanovených v insolvenčním zákoně. Účinky zahájení insolvenčního řízení nastávají okamžikem zveřejnění vyhlášky v insolvenčním rejstříku a trvají do skončení insolvenčního řízení.

Se zahájením insolvenčního řízení, nesmí být zahájena exekuce, která by postihla majetek dlužníka. Znamená to, že exekutor sice může zahájit exekuci, ale nesmí ji provést, z čehož vyplývá, že nesmí dojít k faktickému prodeji věcí, provádět dlužníku srážky ze mzdy a další.

Fáze povolení oddlužení

Povolené oddlužení je prvním zásadním krokem pro dlužníka. Rozhodné je ale, až schválení oddlužení. V rozhodnutí o povolení oddlužení je ustanovena funkce insolvenčního správce, který má povinnost ověřit majetkové poměry dlužníka, přezkoumat přihlášené pohledávky věřitelů a připravit zprávu pro oddlužení k insolvenčnímu soudu. Totéž rozhodnutí obsahuje výzvu všem věřitelům, aby si podali přihlášku svých pohledávek. Soud nemá na vydání tohoto rozhodnutí omezenou lhůtu.

Fáze odmítnutí oddlužení

Obecně platí, že pokud insolvenční návrh a návrh na povolení oddlužení (dále jen návrhy) obsahují vady, vede to k odmítnutí bez dalšího řízení. Jestliže sepisovatel pouze opomene, k návrhu připojit některou z povinných příloh, nebo návrh neobsahuje všechny náležitosti, tak insolvenční soud zasílá výzvu k doplnění. Lhůta pro vyřízení této výzvy je nejvýše 7 dní od doby doručení, prodloužení není možné (§ 128 IZ). Výzva je zasílána jak dlužníkovi, tak sepisovateli. Pokud dlužník návrh nedoplní, prostřednictvím sepisovatele, soud návrh odmítne bez výzvy. Při odmítnutí návrhu lze podat nový návrh po, a to po uplynutí právní moci rozhodnutí o odmítnutí (Hrušková, 2020).

Fáze zamítnutí oddlužení

Insolvenční návrh bude zamítnut v situaci, kdy nejsou splněny podmínky pro rozhodnutí o úpadku (§ 143 IZ). Tato skutečnost může nastat, pakliže se prokáže, že dlužník není v úpadku. Příkladem může být, že dlužník má pouze jednu pohledávku po splatnosti. Dále insolvenční soud zamítne oddlužení, pokud je sledován nepoctivý záměr dlužníka nebo je evidentní, že osoba nebude schopna splácet stanovenou výši pro splátky v oddlužení (§ 395 IZ).

Fáze schválení nebo neschválení oddlužení

Pokud soud neshledá důvod pro neschválení oddlužení, vydá podle § 406 odst. 1 IZ usnesení o schválení oddlužení. Následně jsou stanoveny povinnosti dlužníkovi a jeho plátců mzdy, aby prováděl z dlužnickových příjmů srážky. Určí závazný způsob pro uspokojení pohledávek jednotlivých věřitelů. V momentě, kdy je rozhodnutí o schválení oddlužení uveřejněno v insolvenčním rejstříku, dochází k samotnému zahájení procesu oddlužení. Aktuálně existují dva způsoby oddlužení a těmi jsou zpeněžení majetkové podstaty a kombinace zpeněžení majetkové podstaty se splátkovým kalendářem (§ 398 odst. 1 IZ).

Důvody pro neschválení oddlužení jsou dva, lze je najít v § 405 odst. 1 IZ. Jedná se o takové skutečnosti, které by jinak vedly k odmítnutí nebo zamítnutí návrhu. První možností je, že bude na majetek dlužníka vyhlášen konkurz, nicméně podmínky

jsou totožné, jako kdyby došlo k odmítnutí návrhu a prohlášení konkurzu už v rozhodnutí o úpadku dlužníka. Jestliže nejsou splněny podmínky pro vydání rozhodnutí o konkurzu, soud přistoupí ke druhé možnosti, za kterou je považováno zastavení insolvenčního řízení.

Přerušování a prodloužení oddlužení

Insolvenční soud může na žádost dlužníka nebo insolvenčního správce probíhající oddlužení přerušit, a to až na jeden rok. Zaměstnavatel poté neprovádí pravidelné srážky ze mzdy. Tento krok však lze provést pouze jednou a doba přerušování se nezapočítává do doby splácaní.

Na návrh dlužníka může být také rozhodnuto o prodloužení doby oddlužení. Tato doba činí až šest za sebou jdoucích měsíců. Nicméně musí existovat vážné důvody a nelze ho prodloužit opakovaně (Jak přežít dluhy, 2017).

Skončení

O skončení oddlužení rozhoduje příslušný insolvenční soud, rozhodnutím, ve kterém schválí zprávu insolvenčního správce o splnění oddlužení. Po skončení insolvenčního řízení dochází k automatickému vydání dokumentu o osvobození dlužníka od placení pohledávek věřitelů. Dlužníkovi je soudem zasláno usnesení o splnění oddlužení, současně s tím je dlužník osvobozen od povinnosti platit pohledávky věřitelů, kteří byly do oddlužení přihlášení a nebyly plně uspokojeny. Zmíněné osvobození se vztahuje také na pohledávky, které měly být v rámci oddlužení přihlášeny a nebyly, stejně tak i pohledávky věřitelů, ke kterým se v daném insolvenčním řízení nepřihlíželo (§ 414 IZ).

2.3.1 Způsob oddlužení

Zákon stanoví dva způsoby oddlužení:

- a) zpeněžení majetkové podstaty
- b) plnění splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty (§ 398 IZ).

První způsob je **zpeněžení majetkové podstaty**. Lze vysvětlit jednoduše tak, že je veškerý movitý i nemovitý majetek dlužníka je zpeněžen (zpravidla ve veřejné dražbě či prodejem mimo dražbu). Za majetkovou podstatu je považován majetek, který je určen k uspokojení věřitelů. Z výtěžku je následně odečtena odměna insolvenčního správce (v současné době se výše odměny pohybuje okolo 45.000,- Kč) a náhrada jeho hotových výdajů. Rozdíl neboli výsledná částka je poté rozdělena mezi nezajištěné věřitele, a to v poměru jejich pohledávek. Za nezajištěného věřitele se označuje osoba, kdy její pohledávka vůči dlužníkovi není zajištěna, což znamená, že není podpořena například zástavním právem (Insolvence, 2018). Nutno podotknout, že do majetkové podstaty spadá i ten majetek, který dlužník nabyl po schválení oddlužení např. dědictví, dar či mimořádný příjem (Maršíková, 2014). Nenáleží sem oblečení, obvyklé vybavení domácnosti, studijní potřeby, zdravotnické potřeby ani malá finanční hotovost (Insolvence, 2018).

Druhým způsobem, jak lze provést oddlužení je forma **plnění splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty**, což znamená, že dlužník hradí pravidelné měsíční splátky, ale zároveň mu je prodán jeho majetek, jak již bylo uvedeno v předchozím odstavci. Neznačená to, že by byl dlužníkovi prodán veškerý jeho majetek, zákon zakazuje prodej tzv. obvyklého vybavení domácnosti. Dlužník po celou dobu průběhu oddlužení bude splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů určitou částku. Tato částka se může lišit v závislosti na výši příjmů dlužníka a počtu vyživovaných osob. Z měsíční splátky se odečte odměna a náhrada hotových výdajů insolvenčního správce² a případně další prioritní pohledávky, jako je např. výživné. Zbylá výše splátky je poté vyplácena nezajištěným věřitelům podle poměru jejich pohledávek.

Vzhledem k tomu, že již platí novela s účinností od 1. 6. 2019, dochází ke změně, že již není podmínkou splatit minimálně 30% pohledávek nezajištěných věřitelů, proto aby oddlužení bylo úspěšné. Nyní existují tři možnosti, jak úspěšně splnit oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty:

---

² V současné době se částka pro insolvenčního správce pohybuje okolo 1.089,- Kč pro jednotlivce nebo 1.634,- Kč v případě společného návrhu manželů. V současné době se částka pro insolvenčního správce pohybuje - pro jednotlivce 750 Kč + DPH na odměnu a 150 Kč + DPH na náhradu hotových výdajů insolvenčního správce (= 1.089 Kč) a pro manžele 1.125 Kč + DPH na odměnu a 225 Kč + DPH na náhradu hotových výdajů insolvenčního správce (= 1.634 Kč).

- zaplacení **100%** pohledávek nezajištěných věřitelů, nebo
- během **3 let** osoba zaplatí nejméně **60%** pohledávek nezajištěných věřitelů, nebo
- během **5 let** dlužník **vynaloží veškeré úsilí**, které po něm bylo možno spravedlivě požadovat, aby zaplatil pohledávky věřitelů (současně ale zákon říká, pokud dlužník za 5 let zaplatí nezajištěným věřitelům nejméně 30% jejich pohledávek, tak to znamená, že potřebné úsilí vyvinul).

Ve výše popsané kapitole je uvedeno, jak probíhá proces oddlužení od prvních kroků až po závěrečný verdikt soudu. V úspěšném řízení je vydáno rozhodnutí společně s osvobozením dlužníka od zbylých dluhů. Způsob oddlužení hraje také velkou roli při rozhodování o tom, zda do oddlužení vstoupit. Ze svého pohledu, vnímám oddlužení jako vstřícný krok státu, který napomáhá osobám, topící se v dluhové pasti, nastartovat svůj život s čistým štítem. Existuje fakt, že ne vždy, je forma oddlužení tou jedinou správnou volbou. Často se setkávám s různými osudy lidí, jejich život je ovlivňován běžnými starostmi všedního života. Abych zařadila zmíněné nuance, rozhodla jsem se jít cestou životního světa, což může být pomocníkem při rozpoznání vlivů a dopadů působících na dlužníka.

3 Životní svět

Termín „Lebenswelt“ je v českém jazyce používán jako spojení *životní svět*, žitý svět nebo také přirozený svět. Životní svět je členěn na svět našeho každodenního života a vědeckého světa, který je výtvorem idealizace (Desanti, 1966). Základem je zdravý rozum, ve kterém je objevován vnitřní řád a lidmi je chápán jako realita, která je vnímána za přirozenou a nezpochybnitelnou. Lidé v něm prožívají své každodenní, ale i nekaždodenní chvíle, činní svá jednání, sní, slaví svátky a podobně (Schütz, 1962).

Pojem vychází z pozdní filozofie Edmunda Husserla, známého jako zakladatele fenomenologické filozofie, který míní, že je velmi důležité navrátit se ke zdrojům, v nichž rozumíme sami sobě, a přírodě, ale také abychom si uvědomili svoji odpovědnost za to, jak existujeme a jak nakládáme s realitou (Blecha, 1998). Pojem byl nejprve využíván v oblasti biologie, následně se stává termínem využívaným

v křesťanské filozofii náboženství, a až s osobnostmi George Simmela a Wilhelma Diltheyho se dostává do filozofie života.

Přirozený svět představuje souhrn skutečných i možných horizontů lidských životních zkušeností a je strukturován časoprostorově. Z hlediska času lze svět rozdělit na a) svět přítomnosti - svět, ve kterém právě žijí, b) svět minulosti – historie, která mě ovlivnila, c) svět budoucnosti – svět obývaný mými následovníky, budoucnost mě také ovlivňuje, i když se na ní nebudu bezprostředně podílet (Kubátová, 2008). Časovost ve fenomenologii, není vnímána pouze jako směřování od okamžiku ke druhému, ale výrazně poukazuje na přesahy těchto zmíněných světů. (Kubátová, 2008). Nicméně je tento čas významný, protože na začátku každého lidského života je vnímání jedince matně rozostřeno kdesi v dětství a na straně druhé je vymezen nejistým okamžikem smrti (Hudlička, 2003). Prostorové hledisko se zaměřuje na svět přítomnosti, kde se zasazuje také blízké okolí, ve kterém osoba sdílí prostorovou blízkost (Kubátová, 2008). Takto je vnímán ve fenomenologickém pojetí, což lze chápat jako prostor, který nese význam – konkrétně, co pro danou osobu má význam skrze zprostředkované nebo své osobní zkušenosti. Velikost prostoru tak lze vnímat jako množství možností, které si osoba dokáže představit (Patočka, 1992).

Pokud chceme poznat svět lidí, je nutno zohlednit, že během procesu interakce (samotného života) jsou věcem a událostem přikládány různé významy. Hudlička (2003) uvádí, že náš postoj ke světu proměňuje svět, ale zároveň působí a mění nás samotné, životní svět je spjat s příběhem, který tvoří rámec, ve kterém se odehrává a má smysl. Pro účely této práce považuji životní svět jako prostor jedince, který mu je přirozeně blízký a je utvářen závisle na jedincově osobnosti, přičemž je ovlivněna jedincovými zkušenostmi, hodnotami, postoji, názory a celkovým prožíváním. Na jedince zároveň působí i okolní svět, který je proměnlivý a dynamický.

3.1 Kvalita života

S životním světem vnímám jako související pojem kvalitu života. Jedná se o interdisciplinární pojem, kdy dopady oddlužení, na kvalitu života mají nemalý vliv. O kvalitu života se začala odborná společnost převážně zajímat na začátku šedesátých let minulého století (Potůček a kol., 2002 in Heřmanová, 2012). Příčina tohoto zájmu vzešla ze souvisejících změn v hodnotách společnosti v USA a západní Evropě,

protože docházelo k vzrůstajícímu způsobu konzumního života. Heřmanová (2012) uvádí, že tento jev můžeme pozorovat v souvislosti se zaměstnaností, změnou lidských hodnot, zvyšováním životního standardu, zvyšováním tolerance, demokratizace a také se zvýšeným nárůstem využívání informačních a komunikačních technologií. Pojem, kvalita života, je často nahrazován slovy well-being (v překladu *pocit pohody*), social well-being (*sociální pohoda*), životní úroveň, sociální blahobyt, spokojenost a jiné. Je ovlivňován mnoha faktory, mezi ně patří vnější podmínky (materiální, sociální a přírodní) a vnitřní (psychologické a emocionální), jak uvádí Heřmanová (2012). Momentální kvalita života je úzce ovlivněna každodennostmi, životními událostmi, náhodami a podmínkami, které člověk v reálném životě zažívá.

Samotný pojem *kvalita života* může být vnímán kontroverzně a poměrně těžko uchopitelně, nicméně působí při zkoumání v různých vědních disciplínách. Kromě sociologie, psychologie, kulturní antropologie, etiky, teologie, ekonomie, ho můžeme shledat také v oblasti sociální práce (Heřmanová, 2012). Pokud má být porovnávána situace dlužníka, před vstupem do oddlužení a následně v procesu tohoto institutu, je nutné tento pojem využít. V sociální práci ho můžeme spatřit například v oblasti zadlužování osob velice často.

Odborníci se shodují, že význam kvality života nelze jednoznačně určit. Fayers a Machin dokonce tvrdí, že lidé vědí, co si pod tímto pojmem mají představit a přirozeně chápou, co kvalitu života tvoří (Murgaš, 2012).

Definice, ze které vycházím, je „*Kvalita života je výsledkem vzájemného působení sociálních, zdravotních, ekonomických a environmentálních podmínek, týkajících se lidského a společenského rozvoje. Na jedné straně představuje objektivní podmínky pro dobrý život a na druhé straně subjektivní prožívání dobrého života.*“ (Timoracký, 2002 in Heřmanová, 2012). Vyjádřením pojmu „dobra“ je zde prosperita, což je shrnutí veškerých pozitivních hodnot. Při sečtení všech negativních hodnot vychází deprivace, což je vyjádření pojmu „zla“ (Murgaš, 2012). V rámci zkoumání je posuzováno deset nejdůležitějších oblastí, jimiž jsou: zdraví, povolání, bydlení, partnerské vztahy, vztahy k vlastním dětem, přátelské vztahy, volný čas, finanční situace, spokojenost se sebou samým, sexualita, vztahy se známými a příbuznými (Zvářiková, 2007 in Heřmanová, 2012).

Murgaš (2016) dělí kvalitu života na dvě dimenze, první je objektivní, která se měří indikátory a koncepty, druhou je dimenze subjektivní, neboli osobní (Murgaš, 2016). Za objektivní podmínky je možné považovat průměrnou mzdu, dostupnost zdravotní péče, vzdělání či bydlení. Tyto podmínky jsou zjišťovány pomocí ukazatele materiálního bohatství a chudoby. Subjektivní hodnocení kvality života je z hlediska měření značně náročnější, často se stává, že jedinec nechce mluvit o skutečnostech týkajících se jeho kvality života, nebo si to nemusí ani uvědomovat, nicméně modernější empirické výzkumy se zaměřují právě na životní spokojenost a pocit štěstí, uznání, sebehodnocení, sebereflexe, sebeúcta či sebeaktualizace (Heřmanová, 2012).

Na měření kvality života existuje mnoho názorů, kdy autoři, jako například Dragomerická a Škoda, vnímají tento jev jako velmi užitečný a potřebný. Naopak někteří mluví o tom, že se jedná o neetické měření a podporuje to vytváření předem určené normy, jak má vypadat kvalita života člověka (Heřmanová, 2012).

Pro lepší přehlednost, využívám teoretického modelu, který vytvořil Lindstöm, který rozložil koncept kvality života na čtyři sféry, kdy každá má své tři dimenze (Mareš, 2006a, s. 22):

Obrázek č. 2: Teoretický model kvality života

Životní sféry	Dimenze	Příklady
Globální sféra	Makroprostředí	Čisté životní prostředí
	Lidská práva	Demokratická práva
	Sociální politika	Kultura
Vnější sféra	Práce	Zaměstnání
	Ekonomika	Příjmy
	Bydlení	Způsob bydlení
Interpersonální sféra	Rodina	Struktura a fungování sociálních vztahů
	Nejbližší přátelé	
	Širší sociální okolí	
Osobní sféra	Somatická	Vývoj, zrání, aktivita, sebepojetí, sebeúcta, smysl bytí
	Psychologická	
	Spirituální	

(Zdroj: upraveno dle Mareš, 2006a)

4 Dopady oddlužení na dlužníka

Následující kapitolu věnuji dopadům, které působí na dlužníka v průběhu oddlužení. Počet zadlužených občanů je v České republice vysoký a ti co už svoji finanční tíseň nemohou zvládnout vlastními silami, volí možnost oddlužení. Pokud do tohoto institutu vstoupí, stává se záležitost věcí veřejnou, což může mít neblahé dopady. Je nutné podotknout, že oddlužení přináší člověku do života i úlevu a jiné pozitivní vlivy.

Samozřejmě samotné dopady na každého člověka působí rozdílně. Jinak na mladé lidi a úplně odlišně na seniory. Charakterizovány jsou dopady, které převážně mohou ovlivnit osoby v produktivním věku. Pro tyto osoby je stále častější, že se více dostávají do koloběhu dluhů, protože je preferován drahý životní styl a získání půjčky není pro ně obtížné (ALLEWELDT, KARA, 2013). Zaměřím se především na dopady ekonomické, sociální a zdravotní, které mohou dlužníka v procesu ovlivnit.

4.1 Ekonomické dopady

Ve chvíli, kdy je dlužníkovi schváleno oddlužení soudem, začíná pro dlužníka velmi náročné období, kdy je jeho povinností hradit své závazky, přičemž to úzce souvisí se zajištěním stabilního měsíčního příjmu, který zpravidla klesne na minimum. Je zřejmé, že dlužník musí uskromnit své výdaje, ale také výdaje celé rodiny. Negativní dopad je to zejména v momentě, kdy oddlužovaná osoba má živit nezaměstnanou manželku či manžela a nezaopatřené dítě, kteří jsou závislí na příjmu dlužníka.

Samotný dlužník není aktivně zapojen do plnění splátkového kalendáře, tuto agendu má v insolvenčním řízení na starost plátce mzdy, který vypočítává zabavitelnou část mzdy nebo soudem určenou část mzdy a následně ji zasílá na účet insolvenčnímu správci. Výsledkem je, že dlužník dostává stabilně od zaměstnavatele pouze nezabavitelnou část, kterou může využít pro svoji potřebu. Má tedy omezenou možnost využívat své vydělané peníze. V době od povolení oddlužení do doby než zaměstnavatel odešle určenou část pro oddlužení insolvenčnímu správci, musí dlužník hradit odměnu a paušální náhradu hotových výdajů insolvenčního správce, přímo k rukám insolvenčního správce (Maršíková, 2015). Od samého začátku dlužník vynakládá určité finanční prostředky, což má jistě dopad na jeho ekonomickou situaci.

Oproti tomu je důležité vyzdvihnout, že celou kontrolu nad placením částky oddlužení přebírá za dlužníka, insolvenční správce. Dlužník je zbaven břímě v podobě hlídání si odchozích plateb svým věřitelům. Zbytek finančních prostředků, které neslouží k úhradě splátek pro oddlužení, může využívat dle vlastní potřeby. Jedná se o platbu nákladů na bydlení, stravu a dalších základních potřeb. V případě vyššího příjmu může své finance využívat pro zábavu, investice a soukromé pojištění.

4.1.1 Ztráta zaměstnání v oddlužení

V průběhu oddlužení může nastat situace, kdy dlužník přijde o práci. To ovšem neznamená, že mu bude automaticky insolvence zrušena. Jak již bylo uvedeno výše, jednou z povinností dlužníka je vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost, popřípadě o ni aktivně usilovat. Tato skutečnost může mít dopad na dlužníka, kdy se mu nemusí dařit nové zaměstnání nalézt. Pokud by si dlužník nezajistil nové zaměstnání, může se zaevidovat na Úřadu práce, kde v případě splnění zákonem daných podmínek může dosáhnout na podporu v nezaměstnanosti. V případě, že by byla podpora vyšší než je současné životní minimum, srážky mohou být strhávány z podpory v nezaměstnanosti (pojistné sociální dávky).

Pokud dlužník v oddlužení přijde o zaměstnání, je povinen to neprodleně oznámit svému insolvenčnímu správci a příslušnému soudu. Následně se registruje na příslušné pobočce úřadu práce a doloží doklad o výši poskytované podpory v nezaměstnanosti. Zpravidla insolvenční soud stanoví lhůtu, aby si dlužník stihl zajistit nové zaměstnání, či jiný zdroj příjmu. Tato lhůta se většinou pohybuje kolem 6 měsíců, v tomto období je dlužníkovi tolerováno neplnění oddlužení. Alternativním řešením může být, že bude za dlužníka plněno na základě takzvané darovací smlouvy. V případě, že dlužník získá nové zaměstnání, opět je povinen skutečnost oznámit a doložit pracovní smlouvu. Insolvenční soud poté zašle novému plátcí mzdy Usnesení o vyrozumění a vyzve ho, aby pokračoval ve srážkách ze mzdy (Kubešová, 2015).

Tato nepříznivá situace tedy nemusí mít fatální dopad na proces oddlužení dlužníka. V případě, že ovšem novou práci ve stanovené lhůtě nenalezne, bude soud rozhodovat o zrušení oddlužení.

4.2 Sociální dopady

Předlužení je jedním z významných faktorů, které mohou mít dopad na sociální vyloučení osob z běžného způsobu života v dnešní společnosti. Termín sociální vyloučení, můžeme chápat jako proces, který osobě nebo skupině znesnadňuje či zamezuje přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které pomáhají k zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit (Balabán, 2011).

Jako sociální dopad může být jistě vnímán strach z reakcí blízkých osob na vstup dlužníka do oddlužení. Tento jev, se může objevovat v rodinách, kde se zadluženost daného jedince tajila, a po vstupu do oddlužení se mohl značně ponížít příjem. Na to může navazovat i další faktor, kterým je ohrožení funkce rodiny.

Ohrožení funkce rodiny, je zde vnímáno, jako dopad na chování partnerů či manželů dlužníků, popřípadě vliv na výchovu a výživu dětí. Může být narušena důvěra mezi rodinnými příslušníky, čímž dlužník ztrácí oporu ze strany blízkých. Toto zjištění, samozřejmě může mít dopad i na budoucí fungování rodiny. Existuje několik příkladů, kdy se partneři či manželé neshodli a museli svůj vztah ukončit. Následkem toho člověk ztrácí stabilní sociální zázemí, může se cítit osamělý a stav se obecně začíná zhoršovat.

Objevit se může i tzv. sociální deprivace v důsledku ponížení příjmů. Dlužník i jeho rodina, najednou nemohou uspokojovat své potřeby, tak jak byli zvyklí (cestování do zahraničí, návštěva zábavných parků, chození na večírky apod.). Ale, je také možné tuto deprivaci nalézt v oblasti stravování, bydlení, vybavení domácnosti, povaze a podmínkách práce, rekreace, trávení volného času a přístupu ke vzdělání.

Pokud bych se zaměřila na pozitivní vliv, který se v dané oblasti může vyskytovat jistě je to probuzená podpora ze strany rodiny a blízkých. Je možné se setkat s rodinami, které motivují dlužníka k tomu, aby se zlepšila jeho životní situace a on mohl žít plnohodnotný život, protože oddlužení je časově ohraničeno. Dále je možné využít v rámci oddlužení tzv. darovací smlouvu, kdy z praxe je častým jevem, že tyto darovací smlouvy uzavírají dlužníci se svými partnery, rodiči či blízkými osobami. I v tento moment lze hovořit o podpoře ze strany těchto podpůrců.

4.3 Zdravotní dopady

Zdraví má člověk jen jedno. V důsledku zadluženosti, se dlužníci často setkávají se zvýšeným návalem každodenního stresu. Stres vyplývající z dluhů může být chápán jako chronický stresor, který je opakovaný a neustávající (Greenberg, 2019). Může být příčinou řady civilizačních onemocnění, jako je vysoký krevní tlak, ateroskleróza, u mužů i porucha erekce, ale také smrtelných chorob, jako je například infarkt.

Za zdravotní dopad může být považována také špatná životospráva dlužníků. Ta plyne především ze snahy ušetřit finanční prostředky, kdy se dlužníci odbývají levnými potravinami, polotovary, popřípadě i nedostatečným příjmem potravin, to vše může mít následně také vliv na jejich zdravotní stav, ale také psychickou pohodu.

Další kategorií, kterou může být ovlivňován zdravotní stav, je užívání omamných a návykových látek, zejména konzumace alkoholu a užívání drog, popřípadě závislost na lécích.

V souvislosti s tím mohou u dlužníků nastat i stavy deprese, které oslabují schopnost získávání finančních prostředků. Nastává demotivace vydělávat větší množství peněz, protože stejně veškeré finance nad nezabavitelnou částku budou použity k uspokojení pohledávek v oddlužení. Průvodními symptomy depresivních stavů jsou: „úzkosti, ztráta radosti a potěšení, ztráta zájmů, podrážděnost, neschopnost soustředit se, pocity viny a ztráty smyslu života.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Metodologická část

Přes metodologickou část, se pomalu dostávám k výzkumné části své diplomové práce, ve které v úvodu vydefinuji svůj hlavní cíl. Následně bude popsána a zdůvodněna výzkumná strategie. Dílčí výzkumné cíle budou převedeny do transformační tabulky pro lepší přehlednost. Bude následovat popis konceptualizace, zobrazení výzkumných otázek, sběr dat a především zpracování získaných informací. Posléze se pokusím zformulovat výsledky, ke kterým jsem tímto výzkumem došla a zdůvodním, jak jsem naplnila cíl této práce. V závěru této části budou zmíněna možná rizika výzkumu.

V níže uvedených podkapitolách se budu věnovat popisu zpracování výzkumu, abych splnila hlavní výzkumný cíl.

5.1 Hlavní cíl výzkumu a výzkumné dílčí cíle

Ve své diplomové práci jsem si dala za cíl, zjistit a porozumět tomu, jaké jsou dopady oddlužení, které přímo působí na životy osob, které vstoupily do procesu oddlužení. Obecně platí, že oddlužení má dopad na ekonomické, zdravotní či sociální sféry každodenního života. Chci prozkoumat, jak tuto skutečnost vnímají samotní dlužníci po vstupu do oddlužení a jak subjektivně hodnotí výše zmíněné dopady. Co dlužníci považují za pozitivní dopad toho, že do oddlužení vstoupili a naopak, co se v jejich životě změnilo k horšímu.

Zvolený výzkumný cíl logicky navazuje na teoretickou část, ve které jsem obecně vymezila pozici dlužníka, samotný proces oddlužení a možné dopady, které mohou být s procesem oddlužení spojené.

Hlavní výzkumný cíl = hlavní výzkumná otázka zní:

„Jaké jsou dopady procesu oddlužení na život člověka?“

Na tuto otázku bych chtěla odpovědět, díky získaným a sebraným informacím od dlužníků, kteří již do oddlužení vstoupili a zažili tak proces oddlužení. Pro naplnění

cíle diplomové práce jsem si vydefinovala také tři **dílčí výzkumné cíle (DVC)**, kterými jsou:

DVC 1: zjistit, jak dlužníci vnímají kvalitu života.

DVC 2: zjistit, jak dlužníci vnímali život před vstupem do oddlužení a jak vnímají život po vstupu do oddlužení.

DVC 3: zjistit, v čem se život dlužníků změnil po vstupu do oddlužení.

5.2 Motivace k výzkumu

Oblast týkající se předluženosti osob jsem si vybrala pro svůj výzkum z důvodu, že pracuji jako sociální pracovnice ve sféře odborného sociálního poradenství v poradně pro lidi, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Takovou situací může být i předluženost. Setkávám se tedy velmi často s lidmi, kteří nedokáží řešit svoji dluhovou past a jejich posledním záchytným bodem je oddlužení, neboli osobní bankrot. Ten může pomoci nastartovat život člověka a dát mu novou šanci. Zajímá mě, jakým způsobem osoby, které do oddlužení vstoupí pod tlakem svých závazků, vnímají tento institut a jaký na ně má vyhlášení osobního bankrotu dopad. Obecně se tvrdí, že to dlužníkům pomáhá začít znovu, ale je tomu opravdu tak?

V žádné odborné literatuře a odborných zdrojích jsem nenarazila na odpověď na tuto otázku. Jakým způsobem se změnil život dlužníka po vstupu do oddlužení a jaké dopady tento institut sebou pro dlužníka přináší? Naplněním cíle bych chtěla zmíněnou problematiku podrobněji popsat a přiblížit čtenářům této práce.

5.3 Zdůvodnění volby výzkumné strategie:

Pro výzkum ve své diplomové práci jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, abych zjistila, jaké dopady působí na osobu dlužníka vstupující do oddlužení. Popisovaná výzkumná strategie se převážně zaměřuje na konkrétní prožívání života jednotlivých informantů, na jejich chování, příběhy či sociální vztahy (Kutnohorská, 2009). V rámci kvalitativního výzkumu jsou zpovídané osoby označovány za informanty či informátory (Reichel, 2009). Volím kvalitativní výzkumnou strategii z důvodu, že chci získat od informantů jejich subjektivní odpovědi.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění, založený na různých metodologických tradicích zkoumání, daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005).

Argument, proč jsem zvolila kvalitativní výzkum, je, že jsem se chtěla zaměřit především na osobní zkušenost dotazovaných informantů. Pro výzkum byly důležité také názory, postoje a prožitky jednotlivých informantů. Za jednoznačnou výhodu považuji to, že při rozhovoru hraje hlavní roli informant. Výzkumník do rozhovoru vstupuje pouze s doplňujícími otázkami, které mohou informanta nasměrovat k oblasti, která je pro výzkumníka stěžejní a chce se jí v rozhovoru věnovat. Výzkumník může reagovat na odpovědi, které získává od informanta, popřípadě může žádat o doplnění nebo upřesnění výpovědi. Vzhledem k tomu, že bude použita kvalitativní metoda, je zde pravděpodobné, že dojde k zobecnění, z čehož vyplývá, že závěry budou moci být použity pro jiné či obdobné případy. Lze tedy tuto tendenci zaznamenat jako extrapolaci v kvalitativním výzkumu.

Pro výzkum zabývající se dopady procesu oddlužení na život, jsem zvolila techniku narativního rozhovoru. *„Při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění.“* (Hendl, 2005). Informant tak může vyprávět o životní zkušenosti, která ovlivnila jeho život. Popisuje určitou část svého života, a to bez ohledu na předem stanovené otázky, což ve mém výzkumu považuji za zásadní a klíčové. Vzhledem k tomu, že bych ráda získala odpovědi, ze kterých budou zřejmé dopady procesu oddlužení ze subjektivního pohledu dlužníků. Zaměřuji se také na detaily, které lze technikou narativního rozhovoru získat.

5.4 Transformace dílčích výzkumných cílů do doplňujících tazatelských otázek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka

Hlavní cíl	Dílčí výzkumný cíl	Indikátory	Tazatelské otázky
Jaké jsou dopady procesu oddlužení na život člověka?	DVC 1: zjistit, jak dlužníci vnímají kvalitu života.	Kvalita života	TO1: Co pro Vás znamená kvalita života? TO2: Měl vstup do oddlužení vliv na Vaše zdraví, vztahy, bydlení, zaměstnání, sebehodnocení?
	DVC 2: zjistit, jak dlužníci vnímali život před vstupem do oddlužení a jak vnímají život po vstupu do oddlužení.	Změna života	TO3: Jak jste vnímal/a svůj život před vstupem do oddlužení? TO4: Jak vnímáte svůj život v současné době? TO5: V čem se Vám ulevilo? TO6: Co se zhoršilo? TO7: Co Vás překvapilo v procesu oddlužení? TO8: Plní institut oddlužení svůj účel?
	DVC 3: zjistit, v čem se život dlužníků změnil po vstupu do oddlužení.	Porovnání	TO9: Co se u Vás změnilo po vstupu do oddlužení? TO10: Co vnímáte jako pozitivní na oddlužení? TO11: Co vnímáte jako negativní na oddlužení?

(Zdroj vlastní)

5.5 Popis výzkumného vzorku a jeho charakteristika

Výzkumným vzorkem pro tuto diplomovou práci jsou osoby, které procházení nebo prošli procesem oddlužení. Všichni informanti spadají do kategorie dlužník – spotřebitel. V rámci výběru jsem oslovila 38 osob, které mají zkušenost s procesem

oddlužení. Navázání spolupráce jsem zprostředkovala pomocí osobních schůzek, telefonicky a e-mailem. Informace o tom, že jsou osoby v oddlužení, jsem získávala pomocí oslovení svých přátel, známých či kolegů. Podařilo se mi, provést narativní rozhovory celkem s 9 informanty. Oslovované osoby byly napříč celou Českou republikou. Informanti pochází z krajů Královehradeckého, Pardubického, Ústeckého, Libereckého a kraje Vysočina. Kritérium pro výběr nebylo ohraničeno věkem ani pohlavím. Výzkumu se tedy zúčastnili ženy i muži v produktivním věku 24 – 63 let.

V tabulce č. 2 jsou popsány charakteristiky mých informantů, jako je pohlaví, věk, pracovní pozice, doba procesu oddlužení a výše dluhu při vstupu do oddlužení. Z těchto charakteristik, lze lépe odůvodnit, pochopit různé postoje, názory a zkušenosti, které se u výpovědí informantů mohou lišit.

Tabulka č. 2: Přehled informantů/informantek

Informant	Pohlaví	Věk	Pracovní pozice	Doba oddlužení	Dluh při vstupu do oddlužení
Dlužnice Denisa	žena	24 let	barmanka	4 měsíce	300.000,- Kč
Dlužník Pavel	muž	35 let	číšník	56 měsíců	750.000,- Kč
Dlužník Michal	muž	33 let	uchazeč o zaměstnání	53 měsíců	412.000,- Kč
Dlužník Zdeněk	muž	50 let	vedoucí úklidu	56 měsíců	400.000,- Kč
Dlužnice Hana	žena	48 let	dělnice	21 měsíců	3.000.000,- Kč
Dlužník Karel	muž	41 let	dělník	14 měsíců	750.000,- Kč
Dlužník Patrik	muž	32 let	řidič z povolání	43 měsíců	400.000,- Kč
Dlužnice Lucie	žena	63 let	dělnice	56 měsíců	666.000,- Kč
Dlužnice Soňa	žena	40 let	kadeřnice	12 měsíců	315.000,- Kč

(Zdroj vlastní)

5.6 Průběh sběru dat

Sběr dat byl zahájen v říjnu 2020 a aktivně probíhal až do konce listopadu 2020. Zprvu jsem začala oslovovat své přátele, známé a kolegy, pro získání kontaktů na osoby, které mají osobní zkušenost s procesem oddlužení. Osloveno bylo přibližně okolo 150 osob pro získání kontaktu ve formě telefonu, e-mailu popřípadě dojednání osobní schůzky. Následně bylo osloveno 38 dlužníků, kteří měli možnost podělit se o své zkušenosti z oddlužení. Z těchto dlužníků bylo vybráno 9 osob, se kterými byl proveden narativní rozhovor. Tento rozhovor probíhal při osobních konzultacích nebo formou videorozhovoru, jenž byl získán prostřednictvím telefonického spojení.

Sbírání dat bylo ovlivněno vyhlášenou nouzovou situací, které zamezila některá osobní setkání. Někteří z informantů odmítli právě kvůli obavě ze šíření viru Covid-19.

Před samotným zahájením rozhovoru, jsem informantům den předem zaslala tematický okruh, který je pro můj výzkum stěžejní. Zároveň byl připojen informační dokument, se souhlasem nahrávání celého rozhovoru pro účely přepisu, jenž je nutný k pozdější analýze dat. Informanti měli možnost nahlédnout do mé diplomové práce po uskutečnění rozhovoru. Byla jim rovněž nabídnuta možnost zaslání finální verze závěrečné práce.

Při rozhovorech, které jsem se souhlasem informantů nahrávala na záznamník mobilního telefonu, jsem se pokusila získat odpovědi na svoji hlavní výzkumnou otázku. Na úvod jsem se každého informanta dotázala na věk, kraj a pracovní pozici, následně dostali prostor pro sdělení zkušeností z procesu oddlužení. Někteří z informantů měli tendenci vyprávět o své zkušenosti s procesem oddlužení velmi obecně, bylo tedy nutné je pomocí návodných a doplňujících otázek nasměřovat přímo k okruhu, který je pro tuto práci podstatný. Obvyklé bylo, že informanti v rámci rozhovoru odpovídali na doplňující otázky, které jsem měla připravené, tím pádem jsem je ani nevyužila. Běžným jevem také bylo, že informanti odbíhali od tématu, musela jsem je tedy často nasměřovat pomocí otázek.

Na závěr každého rozhovoru jsem jednotlivým informantům poděkovala a požádala je o e-mailovou adresu, aby bylo možné přepis rozhovoru zaslat pro případnou kontrolu ze strany informantů. Tato metoda se mi velmi osvědčila.

5.7 Zpracování dat a interpretace

Měsíc listopad jsem věnovala zpracovávání a interpretaci získaných dat. Finální podobu jsem dopracovávala ještě v prosinci. Realizace výzkumu probíhala s informanty v předem domluvený čas, a to buď v rámci osobního setkání v kanceláři, nebo prostřednictvím online prostředí. Po každém rozhovoru jsem následně zpracovala doslovný přepis do písemné podoby. Délka jednotlivých rozhovorů se lišila, minimální doba bylo 35 minut, nejdelší rozhovor trval 73 minut.

Jednalo se o narativní rozhovory. Do výzkumu se zapojili všichni domluvení informanti. Z jejich výpovědí jsem se snažila najít odpovědi na dílčí výzkumné cíle, které jsem si na začátku výzkumu zvolila.

5.8 Etická a instrumentální rizika výzkumu

Úskalí může vyplývat už ze samotného tématu, protože si uvědomuji, že mluvit o svém životě, zkušenostech a názorech před cizím člověkem, ve spojitosti s dlouhou problematikou je náročné a nepříjemné. Výzkumník by měl vytvořit přirozené a bezpečné prostředí. Informanti seznámeni s pravidly rozhovoru, a zároveň obdrželi ujištění, že jednotlivé rozhovory budou po zpracování anonymizovány.

U kvalitativních rozhovorů obecně nastává situace, kdy je získáno velké množství informací. Proto musí výzkumník celý rozhovor doslovně přepsat a všechny informace zpracovat. Rozhovor tak může obsahovat i informace, které výzkumník nepotřebuje, a pro výzkum nejsou přínosné. Následně je tedy nutné, aby výzkumník kvalitně zpracoval potřebná data, byť je to časově náročné.

Výzkum této diplomové práce byl ovlivněn současnou situací, kdy vlivem virového onemocnění Covid-19, je vyhlášen nouzový stav v celé České republice. Tato situace zasáhla plánovaný kvalitativní výzkum, vzhledem k tomu, že je doporučeno, aby se lidé nestýkali a omezili svůj pohyb na nezbytný, poměrná část oslovených osob rozhovor odmítla. Uskutečněné rozhovory jsou tvořeny v menším množství formou osobních schůzek a větší část tvoří online rozhovory prostřednictvím videonahrávek. V dané chvíli jsem vnímala riziko neochoty oslovených informantů se podílet na výzkumu. Je nutno poznamenat, že ve spojitosti s nouzovým stavem mohou být dlužníci více stresově zatíženi a odpovědi tak mohou být touto situací patrně ovlivněny.

6 Výzkumná část

Výzkumná část, této diplomové práce, se zabývá hledáním odpovědí na hlavní a dílčí výzkumné cíle. Pokusila jsem se najít odpověď na otázku „*Jaké jsou dopady procesu oddlužení na život člověka?*“. K dílčím výzkumným cílům připojím části odpovědí či informace, které jsem získala z rozhovorů s osobami, které procesem oddlužení prošli. Odpovědi informantů budu analyzovat a výsledky budou popsány v závěru výzkumné části.

V rámci výzkumu byl učiněn rozhovor s devíti informanti napříč celou Českou republikou v produktivním věku. Informanti neboli osoby, které prošli procesem oddlužení, jsou ve výzkumné části popisováni jako dlužník nebo dlužnice. Každý z informantů či informantek jsou rozlišeni anonymními jmény.

6.1 Zkoumání v rámci jednotlivých dílčích cílů

Odpovědi na dílčí výzkumné cíle, jsem se pokusila najít ve výpovědích oslovených dlužníků a dlužnic. Níže uvedené podkapitoly obsahují odpovědi na jednotlivé dílčí cíle.

Dílčí výzkumný cíl 1: Jak dlužníci vnímají kvalitu života.

Informanti se věnovali popisu svého života. Pomocí návodných otázek jsem cílila na jejich pojetí kvality života, o kterém mohli informanti vyprávět. Následně je možno vyhodnotit, co pro člověka v procesu oddlužení znamená kvalita života.

Z výpovědí dotazovaných vyplynulo, že pojem kvalita života pro každého jedince může znamenat něco jiného. Často se ovšem objevovaly formulace, jako jsou stabilní příjem, kvalitní bydlení, dobré vztahy v rodině, pevné vztahy s přáteli, psychické a fyzické zdraví, klidný spánek nebo třeba dostatečná informovanost v oblasti finanční gramotnosti. Vzhledem k tomu, že kvalita života může být vnímána jako výsledek působení sociálních, zdravotních a ekonomických podmínek, tyto kategorie využiji k rozčlenění získaných odpovědí. Pro lepší orientaci jsem zpracovala tabulku, ve které jsou jednotlivé priority informantů a informantek vyznačeny. Kategorie v tabulce mají pouze charakter lepší přehlednosti, nikoliv charakter nejlepší pozice.

Tabulka č. 3: Kvalita života - priority informantů/informantek

	Zdraví	Práce	Bydlení	Finance	Vztahy	Zájmy	Vzdělávání a finanční gramotnost
Dlužnice Denisa	✓	✓	<del> </del>	<del> </del>	✓	✓	✓
Dlužník Pavel	✓	✓	✓	✓	✓	✓	<del> </del>
Dlužník Michal	✓	✓	✓	<del> </del>	✓	✓	✓
Dlužník Zdeněk	✓	✓	<del> </del>	✓	<del> </del>	<del> </del>	<del> </del>
Dlužnice Hana	✓	✓	<del> </del>	✓	✓	<del> </del>	✓
Dlužník Karel	✓	✓	✓	<del> </del>	✓	<del> </del>	✓
Dlužník Patrik	✓	✓	✓	✓	<del> </del>	✓	✓
Dlužnice Lucie	✓	✓	✓	<del> </del>	<del> </del>	<del> </del>	<del> </del>
Dlužnice Soňa	✓	✓	<del> </del>	✓	<del> </del>	✓	<del> </del>

(Zdroj vlastní)

Zdraví můžeme chápat, jako stav těla či mysli. Dotazovaní upřednostňovali spíše zdraví psychické než to fyzické. Karel řekl: „*Zdraví je odvislé od psychiky.*“, nebo Soňa uvedla: „*stres není dobrý pomocník, pokud chce být člověk zdravý, musí se dennodenně vypořádávat s různými tlaky, když ty tlaky přerostou, někde se to zdravotně ukáže.*“. „*Pokud je něco opravdu důležité, je to zdraví!*“ tvrdí Lucie.

Ve výpovědích se objevovala oblast **práce**, či konkrétněji **zaměstnání**. Vzhledem k tomu, že v rámci oddlužení hraje zaměstnání podstatnou roli, je vidět, že i informanti tuto skutečnost takto vnímají a zahrnují ji do kategorie kvality života. Podrobně se k tomu vyjádřila dlužnice Lucie: „*Podnikala jsem ve finančnictví, byla jsem finanční poradkyně, jenže lidé v důsledku ekonomické krize začali vypovídat smlouvy a já jsem se kvůli svému zaměstnání zadlužila ještě více, než jsem byla, musela jsem skončit. Následně jsem začala pracovat v teplárně, i přesto, že mám vysokoškolské vzdělání. Jenže mě se tu tak líbí, chodím domů s čistou hlavou. Žádné starosti před očima.*“. Z výzkumného vzorku lze vyčíst, že oslovení často měnili svá zaměstnání, popřípadě hledali způsoby, jak dosáhnout dobře placeného zaměstnání, „*...dříve jsem pracoval bez smlouvy, jenže pak jsem přešel do normálního pracovního poměru na plný úvazek, pracovali tam i moji kamarádi a věděl jsem, že když se mi navýší plat, budu moci vstoupit do oddlužení.*“, říká dlužník Michal. Ukazuje se, že i samotný pracovní kolektiv je velmi důležitý, „*Kolegyně z práce mě vždy podporovaly a stály za mnou. Práce mě díky nim vždycky bavila a měla jsem pocit, že jsem silnější.*“ zmínila Soňa.

Ekonomická sféra neboli finance je vnímána dotazovanými dlužníky jako kategorie, která je v jejich životech velmi podstatná. Například Hana reagovala „*Kvalita života pro mě znamená – mít svatý klid, a to převážně, co se týče financí. Být čistá a svobodná ve formě financí.*“. Dlužník Karel zase zjistil, že: „*nedokážu hospodařit s penězi, buď je ztratím, nebo utratím, neznal jsem dostatečně jejich hodnotu, dneska už vím, že jsou velmi důležité.*“, což přiznal i dlužník Michal: „*vím, že si umím rozvrhnout finance, dám si nějakou částku, kterou mám na den a taky si dám něco bokem, jenže pak jdu a utratím víc. Člověk si chce ty vydělané peníze taky trochu užít. Pro život jsou prostě peníze na prvním místě.*“. I Soňa bere finanční prostředky jako podstatnou součást svého života, „*pokud nejsou peníze, je vše složitější. Peníze lidi spojují, ale i rozdělují.*“.

Vztahy v lidských životech představují významnou roli, což je vidět i z výpovědí informantů. Oblast vztahů zahrnuje, jak vztahy rodinné, partnerské, ale i přátelské. Dlužnice Denisa uvádí: „*kvalitně žít může člověk v případě, že má kolem sebe lidi, na které se může spolehnout.*“ nebo, jak řekla dlužnice Hana: „*lidi, děti a přátele, který Vás v tom nenechají.*“. Často je také důležité mít pro koho žít a snažit se nejen kvůli sobě, ale kvůli někomu, jak potvrdil dlužník Patrik: „*chci se postarat o svoji rodinu, abychom se měli dobře, jsou pro mě vším.*“ a dlužník Karel: „*dělám to vše hlavně kvůli mému synovi.*“.

U dotazovaných bylo zjištěno, že za důležité považují **bydlení** nebo jinak řečeno zázemí, které by si měl člověk chránit a udržovat. „*Obecně si myslím, že kvalita života je mít kvalitní bydlení, které je základ...já sice měl štěstí, protože v mé práci jsem měl bydlení zadarmo, což byla velká úleva.*“ ve své výpovědi uvedl dlužník Michal. Například dlužnice Lucie vnímá zázemí jako „*místo, kde můžeme žít pěkně. Místo, kde můžeme žít a nebudeme se stydět pozvat návštěvu. Jsem ráda, když můžu mít hezky vybavený byt, ve kterém je televize, lednička a podobně. Není potřeba kupovat hned to nejnovější, nepotřebuji přepychové věci.*“. Zdeněk reagoval „*je důležité někde bydlet, někam patřit, jsem rád, že jsem nemusel řešit změnu bydlení, zatím jsem neměl ani potřebu se někam stěhovat, jsem takhle spokojený.*“. Hana naopak vyjádřila své pocity k oblasti bydlení následovně: „*Bojovala jsem, abych zachránila náš rodinný dům, nicméně o ten jsem přišla, sice je skvělé mít se kam vracet, ale dnes беру za důležité jiné věci.*“.

Vzdělávání, jedná se především o vzdělání v oblasti finanční gramotnosti, protože třeba dlužník Patrik sám přiznal, že: „*odborné vzdělání ve finanční gramotnosti jsem nepodnikl, ovšem rád si čtu zajímavé a aktuální články na téma oddlužení.*“. Denisa také vidí potřebu osvěty ve finanční gramotnosti: „*měl by to být rozhodně jeden ze základních předmětů ve škole, který by se pravidelně vyučoval, kdyby to tak bylo za nás, jistě bych takovou chybu neudělala a neseseděla bychom tu nad tímto rozhovorem.*“. „*Uvítal bych nějaké kurzy finanční gramotnosti.*“ uvedl ke konci rozhovoru dlužník Michal. Podobný názor má i dlužnice Hana: „*Nebyla jsem dostatečně poučena, tím pádem jsem si své dluhy zavinila sama, dnes bych nějaké vzdělávání ocenila.*“.

Zájmy slouží pro potěšení a pro pocit seberealizace jedince. I touto kategorií se dlužníci zabývali ve svých úvahách o kvalitě života. Michal řekl, „*...pak záleží na tom, kdo má co rád, patří do toho i koníčky nebo třeba se i někde dobře najíst.*“. „*Mám velkou zálibu v cestování, díky tomu jsem poznal spoustu nových, skvělých lidí a nádherná místa, vždycky jsem si rád užíval svůj volný čas.*“ takhle o svých zájmech hovoří Patrik, shoduje se s ním i dlužník Pavel, který říká, že: „*vždycky mě bavila turistika a příroda, ... rád bych do budoucna navštívil nějaké exotické země a zažil nějakou klidnou nebo poznávací dovolenou, kterou bych si užil... rád si zajdu s kamarády na pivo a podobně*“. Denisa také vidí zájem ve svých přátelích, kdy „*jsem ráda, když můžu jít s kamarádkami na víno a pobavit se s nimi.*“

Dílčí shrnutí

Z odpovědí jednotlivých informantů jsem zjistila, že dlužníci, kteří se dostali do procesu oddlužení, vnímají kvalitu života převážně pozitivně. Pokud se zaměříme na oblasti, které ovlivňují člověka, do vnější sféry patří práce (zaměstnání), ekonomika (finance, příjmy) a bydlení. Interpersonální sféra zase zahrnuje veškeré vztahy, tedy rodinu, nejbližší přátele a širší sociální okolí. Pro výzkum je důležitá osobní sféra jedince, do které lze zařadit zdraví (somatické, psychologické a spirituální). Z odpovědí také vyplynulo, že pro jedince je podstatná dostatečná míra vzdělání, zájmy a koníčky. Je dáno, že každý z informantů je originál, tím pádem může každému vyhovovat něco jiného, ale je vidět, že priority v životech lidí, kteří procházejí procesem oddlužení, se tolik neodlišují.

Dílčí výzkumný cíl 2: Jak dlužníci vnímali život před vstupem do oddlužení a jak vnímají život po vstupu do oddlužení.

Tímto dílčím výzkumným cílem jsem se snažila zjistit, jak dlužníci vnímali život před vstupem do oddlužení, a jak vnímají život po vstupu do oddlužení. Nejprve se budu věnovat popsání jejich života před vstupem do institutu insolvence, vzhledem k tomu, že byl využit narativní rozhovor, bylo možné získat informace, které by dlužníci pravděpodobně jinak do svých výpovědí nezařadili. Poté podrobně najdu odpověď na otázku, jak se změnil jejich život po vstupu do oddlužení a jak svůj život vnímají v současné době, tedy v procesu oddlužení. Pokusím se výsledky vyhodnotit a zároveň zobecnit pozorované jevy.

Život dlužníků před vstupem do oddlužení

Z výzkumu vyplývá, že lidé, kteří byli zadlužení, prožívali svůj život převážně v negativním světle. Dokazují to výpovědi informantů a informantek této studie.

Zdraví a psychika:

Jev, který se objevoval u informantů, byl, že pociťovali zvýšený stres, nespavost a jiné psychické, ale i zdravotní problémy. Potvrzuje to výpověď dlužníka Patrika: „*Před insolvenčí jsem měl strach, furt zvonil telefon, volaly mi neznámá čísla, nevěděl jsem, jestli to můžu zvednout, bál jsem se, co se zase objeví. Měl jsem pocit neustálého stresu.*“. Shodně odpovídal i dlužník Pavel: „*Cítil jsem velký pocit nejistoty, neumím to už ani popsat... když se mě někdo ptal, z jakého důvodu jsem se dostal do dluhové tísně, bylo to pro mě hodně psychicky náročné, takovou situaci nikdo nechce vysvětlovat. A nebylo to příjemné, dříve jsem se o tom nechtěl bavit.*“. Dlužnice Soňa naráží i na svůj zdravotní stav: „*Byl to stres, špatně jsem spala a nemohla jsem si dovolit tak pestrou stravu, což mi vůbec neprospívalo. Hodně jsem přibrala i přesto, že jsme měli málo jídla.*“. I reakce dlužnice Lucie je podobná ostatním výpovědím: „*Psychická zátěž to byla hlavně předtím, než jsem šla do oddlužení. Je to takový ten pocit, že má člověk sevřené srdíčko, špatně se mi dýchalo a pořád jsem nad tím musela přemýšlet. Honilo se mi hlavou, jak seženu dostatek peněz, abychom to zvládli a co budeme dělat.*“.

Přestože se dlužníci snažili žít standardní život, tak strach a obavy z budoucna, týkající se jejich zdraví, často ohrožovali jejich život. Stres je každodenně doprovázel. Důsledkem toho může být špatná životospráva, do které můžeme zařadit i nespavost nebo zvýšenou únavu, což snižuje jejich tělesnou i psychickou aktivitu. Také je nutné podotknout, že stres může být spouštěčem závažných zdravotních potíží či nemocí, jak bylo zmíněno v teoretické části. Příkladem mohou být srdeční problémy, včetně infarktu, obezita, cukrovka, bolest hlavy, zažívací problémy, rakovina, ale i úzkost a deprese. Proto je velmi důležité dbát na projevy těla. Snažit se stres mírnit, popřípadě se mu vyhýbat. Pro zmírnění stresu je vhodné využívat různé relaxační techniky, které mohou odstranit duševní i tělesné napětí. V odborné literatuře se nejednou objevuje, že je vhodné jako relaxační techniku zařadit i smích, který zvyšuje příjem vzduchu bohatého na kyslík a endorfiny, které zlepšují náladu a snižují hladinu stresu. Dále osoba může využít masáže nebo vycházky do přírody. Bohužel musím konstatovat, že například projev obezity se velmi výrazně objevil u dlužnice Soni, bojuje s tím i dlužník Pavel. S rakovinou bojuje dlužník Zdeněk, není potvrzeno, že tyto jevy vznikly v důsledku stresu, ale jistě si každý umí představit, že v jejich zdravotním stavu hrál stres svoji roli.

Práce:

Dalším zjištěním bylo, že u informantů docházelo k fluktuaci při zaměstnání. Dlužníci hledali lépe placené pozice, popřípadě využívali možností brigád nebo práce na černo, aby pokryli své náklady. Práce na dohodu nebo rovnou na černo byla upřednostňována převážně z důvodu, že jejich účty byly blokovány ze strany exekutorů. Konkrétně o tom hovořil dlužník Michal: *„Dříve jsem pracoval bez smlouvy, až když jsem začal přemýšlet o insolvenzi, tak jsem přešel do normální pracovního poměru na plný úvazek.“*. Podobně k tomu vypovídala i Denisa *„Předtím než jsem šla do oddlužení, jsem se snažila pracovat na dohodu, měla jsem různé brigády, těsně před vstupem do oddlužení jsem dostala pracovní smlouvu na dobu neurčitou.“*. Zkušenost dlužníka Zdeňka: *„Před insolvenzí, abych splatil vše, co mám, tak jsem chodil na různé brigády. Byl jsem furt v práci.“* i Hana se vyjádřila podobně: *„Taky jsem chodila na brigády, ale kvůli mému zhoršujícímu se zdravotnímu stavu, jsem je všechny ukončila.“*. Jiný názor měla dlužnice Soňa: *„Pracovala jsem v kadeřnickém salonu, který jsem měla pronajatý, byla to velká finanční zátěž, když si vezmu, že jsem každý měsíc musela*

vydělat, abych mohla svoji živnost provozovat. Jeden čas jsem přemýšlela, že budu muset skončit, jenže nic jiného neumím.“. Těžkou zkušenost má i dlužnice Lucie: „Podnikala jsem ve finančnictví, byla jsem úspěšná, jenže pak nastala krize a mě se přestalo dařit. Musela jsem skončit ve svém původním zaměstnání a najednou jsem k tomu všemu ještě sháněla novou práci. S vysokoškolským vzděláním jsem se ocitla na pozici dělnice... bylo to opravdu složité.“.

Vztahy:

Dle mého názoru je situace, kdy člověku zůstává pouze nezabavitelná částka, velmi náročná. Pokud dlužník dluží pouze věřitelům, kteří svoji pohledávku postoupili k exekutorovi, je zřejmé, že částka bude srážena ze mzdy, nicméně musíme brát v potaz, že často nastává situace, kdy osoby dluží například svým rodinným příslušníkům nebo kamarádům, tyto osoby, jestliže neexistuje žádná smlouva, nemají pravomoc finanční prostředky získat, tím pádem to dlužníci řeší tak, že jim to splácí po nízkých částkách. Příklad podle výpočtu nezabavitelné částky, pakliže máme svobodnou ženu, která je bezdětná, zůstává jí částka ve výši 6.608,- Kč. Pokud vezmeme, že se jedná o ženatého zaměstnance, který má dvě děti, jeho nezabavitelná částka bude 11.564,- Kč. Problém ovšem nastává v momentě, kdy všechny finance jsou odváděny do exekucí. Poté dlužníci hledají uplatnění na černém pracovním trhu. Tento fakt se poté projevuje i na rodinných a přátelských vztazích, což můžeme vidět u výpovědi dlužníka Pavla: „*V době, kdy jsem dlužil svým kamarádům, tak na mě koukali skrz prsty nebo i když nekoukali a byli to opravdu kamarádi, kteří říkali – tak dobrý, jednou mi to vrátíš – a já jim to vždycky chtěl vrátit, udělalo to své. Někteří ztratili důvěru.“. Naopak rodina u dlužnice Lucie zafungovala a s těžkou situací jí pomohly děti, „*sehnali si brigádu a společně jsme to zvládli. Byla to od nich velká podpora.“. U dlužnice Soni zase zakročil její partner: „...hodně mi pomohl, dnes si neumím představit, co bych dělala, kdybych ho neměla, kdo by to předtím platil.“.**

Vzdělávání a finanční gramotnost:

Zajímavým zjištěním také bylo, že dlužníci shodně vidí za příčinou vzniku dluhů svoji špatnou informovanost a nízkou finanční gramotnost. Velmi názorně tuto skutečnost

udává Patrik: „*Tenkrát moje první půjčka vznikla tak, že jsem vzal na sebe půjčku, kterou po mě chtěla moje známá. Bylo mi 19 let a chtěl jsem jí pomoc, jenže ona zaplatila první dvě splátky a zmizela. Už jsem jí nikdy neviděl. Jsem si vědom, že jsem v té době nebyl úplně finančně gramotný a taky jsem byl naivní. Ani jsem nevěděl, že je na mě vedeno tolik pohledávek, protože jsem byl rozlítaný po republice, měnil jsem často adresy a nehlídal si dopisy.*“. Podobnou realitu vidí i dlužník Zdeněk: „*Vím, že jsem si dluhy způsobil sám. Měl jsem půjčku u banky, každý měsíc se posílal šek a já když jsem byl při penězích, tak jsem tam těch šeků poslal víc a když jsem peníze neměl, tak jsem neposlal nic. Myslel jsem si, že mám předplaceno, jenže takhle to nefungovalo, a to jsem nevěděl.*“. Obdobně na otázku zareagovala Denisa: „*Dneska už vím, že jsem si tento způsob života zapříčinila sama, a to na několik let...doma mi bylo vtoukáno do hlavy, že to na co nemám, si nemůžu pořídit, i přesto jsem potřebovala nový gauč a půjčila jsem si na něj. Pak jsem chtěla pomoc bývalému příteli, peníze jsem si půjčila, a to bez ohledu na to, jestli ty peníze budu mít do budoucna. Kdybych předtím měla k dispozici nějaké vzdělávání, tak bych to možná neudělala, nebo bych nad tím aspoň víc přemýšlela.*“. O špatné informovanosti se zmínil i dlužník Pavel: „*Hodně se mi pletly pojmy jako minimální mzda, nezabavitelná mzda, životní a existenční minimum, tak jsem vůbec netušil, kolik mi z výplaty vždycky zbyde a kolik mi budou strhávat.*“. V souvislosti s tím může být i nedostatečná znalost v rodině ohledně finanční gramotnosti, se kterou se musel vypořádat dlužník Karel: „*V manželství jsem si vzal nějaké půjčky, které byly společné a tak spadaly do společného jmění manželů. Myslel jsem si, že jsem na to sám. Všechny půjčky byly napsány na mě, pak se ale ukázalo, že bývalá žena musí také splatit svůj podíl, to jsem předtím nevěděl. Situaci jsem řešil tak, že jsem si bral nové půjčky, abych zaplatil ty stávající.*“. Z výše uvedeného je možné vyzorovat, že pokud osoba není důkladně poučena, jak zacházet s penězi, neměla kvalitní vzdělání ve finanční gramotnosti, popřípadě ani zprostředkovatelé půjček a úvěrů své klienty neinformovali o úskalích, zapříčinilo to dlužníkovu lhostejnost řešit svoje dluhy a častokrát je dostalo do komplikací, které následně řešili novými půjčkami či rezignací na celou situaci.

Bydlení:

Také v oblasti bydlení můžeme pozorovat určité spojitosti, například dlužník Karel uvedl: *„Měl jsem velké štěstí, že moje finanční poradkyně je zároveň mojí pronajímatelkou bytu, kdyby mi měla napočítat úroky za zpožděný nájem, tak bych se z toho nikdy nevymotal. Je to začarovaný kruh... trvalo to celé čtyři měsíce, co jsem měl zpožděný nájem.“*. *„Rodina mi zajistila bydlení, tím pádem mi tato starost odpadla a nemusela jsem řešit například nájem“*, říká Soňa. Možnost bydlení bez starostí měl i dlužník Michal: *„Měl jsem štěstí, protože jsem v mé práci měl zajištěné i bydlení zadarmo. Byly to takové maringotky a jedna byla zrovna volná, to byla velká finanční úleva.“*. Domnívám se, že mít zajištěné bydlení, místo, kde člověk může odpočívat a místo, kam se může večer vracet je velmi zásadní. Starosti, které jsou vytvořeny z důvodu, že není například na nájem, musí být pro každého jedince velmi zatěžující, nehledě na situace, kdy osoba vychovává například nezletilé děti.

Život dlužníků po vstupu do oddlužení

Zdraví a psychika:

Informanti se vyjádřili ke svému zdravotnímu stavu, a to ať s ohledem na svoji psychickou či fyzickou kondici. Mezi výsledky jsou pozitivní, avšak i negativní dopady. Pakliže se zaměřím na pozitivní tvrzení, dlužnice Lucie uvedla: *„Když mi bylo oddlužení povoleno, věděla jsem, že budu mít konečně klid... Mohla jsem najednou v klidu spát.“*, podobný názor zastává i dlužnice Denisa: *„Hodně se mi po vstupu do insolvence ulevilo, spadl mi kámen ze srdce. Pociťuji to i na žaludku, už nemám zdravotní problémy, nejsem tak unavená a mnohem víc si odpočinu.“*. Shodně odpovídal i Pavel: *„nejsem tolik psychicky unavený.“*. Z reakcí lze vyčíst, že v momentě, kdy je povolené oddlužení, dlužníci zažívají pocit lepšího spánku a možnost dostatečného odpočinku. Pokud je kvalitní spánek, je pravděpodobnější, že se zvedne i jejich výkon a mají tak více síly zvládat další každodennosti.

Dotazovaní také zmiňovali pocit klidu, jako třeba dlužník Patrik: *„Po vstupu do oddlužení nemám, co se týká tohohle, stres vůbec.“*, ohledně stresu mluvil i dlužník Pavel: *„...zmírnění stresu, to spadlo po vstupu do oddlužení. Už neřeším to, jestli to splatím nebo nesplatím, díky tomu mi určitě stres a napětí spadlo.“*.

Domnívám se, že i poznámka dlužníka Zdeňka, byla použita v kontextu zmírnění svého stresu: „*Člověk nemusí myslet na sebevraždy.*“. Z tohoto zjištění vyplývá, že lidé cítí úlevu a zmírnění stresu.

Dlužnice Soňa a Denisa poznamenaly, že si mohly dovolit i lepší stravu či doplňky stravy. „*Najednou jsem se mohla zaměřit i na něco jiného, třeba na svoji postavu, začala jsem si kupovat lepší potraviny, protože jsem chtěla vypadat líp.*“ vyjádřila Soňa. Dlužnice Denisa zase viděla výhodu v tom, že: „*Ted' si můžu koupit například kvalitnější potraviny, než jsem si mohla dovolit. Taky vidím, že si najednou můžu koupit nějaké vitamíny a doplňky stravy, které potřebuju.*“. Bylo zjištěno, že v okamžiku, kdy konkrétně těmito dlužnicím odpadly myšlenky na jejich dluhovou tíseň, následně se mohly začít soustředit na něco jiného, například na jejich vzhled.

Nicméně objevily se i negativní dopady na zdraví dlužníků při vstupu do oddlužení. Konkrétně u dlužníka Michala: „*Moje psychický i fyzický zdraví se pořád spíše zhoršuje, než by se zlepšovalo. Nevím, jestli to můžu přičítat zrovna insolvenční, ale vnímám to tak.*“. Negativní postoj zaujímá také dlužnice Hana: „*Co se týká mého psychického zdraví, strašně se to zhoršilo. V tu chvíli, co jsem vstoupila do oddlužení, vlastně nevím, co se stalo, ale psychicky mě to úplně odrovnalo. Šla jsem do insolvence s tím, že na tom budu lépe, naopak jsem na tom byla hůř.*“. I dlužnice Soňa doplnila svoji výpověď o negativní dopad na její zdraví „*Musím se přiznat, že psychicky, jsem na tom byla po povolení dost špatně, hrozně jsem se styděla.*“.

Ze získaných odpovědí mohu usoudit, že dopady na zdraví dlužníků mohou být jak pozitivní, tak negativní. Z kladných reakcí zařazuji mezi pozitivní dopady na oblast zdraví například zmírnění každodenního stresu, klidný spánek, zaměření se na kvalitnější stravu a lepší životosprávu a vnímání ustoupení zdravotních problémů. Oproti tomu byly zjištěny i negativní dopady procesu oddlužení působící na zdraví a psychiku dlužníků. Mezi ně patří zhoršení psychického zdraví, které se projevovalo převážně nejistotou, zhoršení stresu ve smyslu, co bude dál a studem.

Práce:

Co se týče kategorie práce či zaměstnání, dotazovaní na to měli různé názory. Je patrné, že pro oddlužení je práce velmi důležitou součástí a z odpovědí informantů

bylo viditelné, že tuto skutečnost opravdu tak vnímají. Osoby i v rámci oddlužení mění svá zaměstnání. Příkladem je i dlužník Michal: „*V průběhu oddlužení jsem změnil zaměstnání, pracoval jsem jako dělník, byli tam i moji kamarádi, věděl jsem, že když budu mít dostatečně vysoký plat, budu moc do insolvence vstoupit. Protože mi bylo strháváno asi 7 – 8 tisíc, každý měsíc, odjel jsem pracovat do ciziny. Nyní jsem na Úřadu práce a pobírám podporu v nezaměstnanosti. Myslel jsem, že to nepůjde, ale vše běží dál.*“. Z tohoto příkladu je viditelné, že ani ztráta zaměstnání nevede k ukončení procesu oddlužení. Také změnu zaměstnání zažil dlužník Karel: „*V nedávné době jsem musel změnit práci. Začal jsem pracovat u technických služeb města, abych měl stálý příjem.*“.

Příkladem negativní změny zaměstnání je dlužnice Hana, která své zaměstnání měnila právě při vstupu do oddlužení, a uvádí k tomu, že: „*Pracovala jsem jako OSVČ, což jsem ukončila, abych mohla vstoupit do oddlužení, musela jsem teda hledat novou práci. Začala jsem pracovat jako dělnice. Vždycky jsem byla úspěšná a najednou ze mě byla dělnice. Byla to práce, která mi absolutně nevyhovovala.*“.

Protikladem jsou dlužníci, kteří i přesto, že vstoupili do oddlužení, vykonávají pořád stejné zaměstnání jako Zdeněk: „*Měl jsem štěstí, po celou dobu insolvence, jsem zaměstnán na pozici vedoucího úklidu, na plný úvazek. Zaměstnavatel s tím neměl problém a dokonce se mi snažil vyjít vstříc.*“, Pavel má také stálou práci: „*V současné době pracuji v pohostinství jako číšník, k čemuž jsem došel i díky insolvenční.*“.

Dokonce dlužnice Soňa si po vstupu do oddlužení polepšila, uvedla: „*Díky mému partnerovi jsem si v našem domě zřídila kadeřnický salón, ušetřím tak na nájmu a práce mám pořád hodně, většinu příjmu sice odvádím, ale mám to do práce blíž a jsem spokojenější.*“, i dlužnice Denisa si polepšila, protože právě těsně před vstupem do oddlužení získala pracovní smlouvu na dobu neurčitou a tak větší jistotu stabilního zaměstnání, řekla k tomu: „*Aktuálně pracuji jako barmanka na plný úvazek, vzhledem k současné situaci, jsem si musela sehnat brigádu v maloobchodním potravinovém řetězci, kde budu vykládat zboží, abych dosáhla na splátky do oddlužení.*“. Zajímavostí také byla poznámka dlužníka Zdeňka, který prozradil, že: „*Po vstupu do insolvence se mi celkově ulevilo, nemusel jsem shánět „vedlejšák“.* To, že jsem do toho šel, vnímám jako dobrý krok.“.

Z výše uvedených informací mohu shledat, že lidé v rámci oddlužení mají možnost měnit zaměstnání, což se opravdu děje. Dlužníci obměňovali svá zaměstnání především z důvodu, že chtěli dosáhnout lepších podmínek, a to stabilního nebo vyššího příjmu. Dlužníkům je umožněno pracovat v průběhu procesu oddlužení i v zahraničí. Není problém, když se osoba ocitne na Úřadu práce, není to důvod pro zrušení oddlužení. Zazněla i negativní zkušenost, kdy dlužnice změnila své zaměstnání, protože byla osobou samostatně výdělečně činnou, aby mohla vstoupit do oddlužení, to jí nevyhovovalo, avšak i přesto oddlužení pokračovalo nadále. Dnes již mohou vstoupit do oddlužení osoby samostatně výdělečně činné a nemusí rušit svoji živnost. Objevila se i zkušenost, že lidé při procesu oddlužení nemusí vyhledávat více zaměstnání nebo brigád, stačí jim pouze jedno, dobře placené místo, takové, aby pokrylo stanovenou splátku na oddlužení.

Vztahy:

V rámci rozhovorů se informanti dotýkali oblasti vztahů, a to především vztahů rodinných, partnerských a přátelských. Ani u jednoho dlužníka či dlužnice přímo nezazněla záporná zkušenost. Pakliže se zaměřím na rodinné vztahy, zaznívalo slovo podpora, názorně to uvedla Lucie: *„Děti byly mojí velkou podporou, sami si sehnali brigádu a tak mi hodně pomohli.“*, i dlužnice Hana mluví o své rodině, jako o velké podpoře: *„Naštěstí mám kolem sebe rodinu, děti, přátele, kteří mě v tom nenechali... Maminka mě také psychicky podpořila, rodina funguje perfektně.“*. Dlužník Pavel také našel pomoc u své maminky: *„Rodina o mé situaci nevěděla do doby, než nebylo opravdu zbylí, když už jsem hledal, co dál. Tak jsem šel s pravdou ven. Takže až když to prasklo, tak mi pomohla moje mamka, která mi doporučila tuhle možnost. V tomhle mě mamka podržela.“*. Dále lze shledat, že i partnerské vztahy v rámci oddlužení mohou dlužníka emočně i finančně držet „nad vodou“, jak je vidět u Soni: *„Nebýt mého přítele, nevím, kde bychom dneska s dětmi byly. Jsem mu neskutečně vděčná, celou dobu stál při mně.“*. U mladších dlužníků jako u Michala a Denisy se podporující osoba objevuje prarodič, v konkrétních případech babička. Uvedli, že v prarodičích měli větší důvěru a právě oni jim dokázali pomoci: *„Babička je ráda, že jsem šel do oddlužení, protože do mě hučela dlouho, stál jsem jí nějaký peníze, pomohla mi...“*, řekl Michal. Dlužnice Denisa zase tvrdí, že: *„Dělám to hlavně kvůli mé babičce.“*. Přátelé

a kamarádi mnohdy u dlužníků také působili jako podpůrné osoby, jak uvedla výše ve výpovědi Hana, ale také dlužník Patrik: „*Sám jsem neměl nikdy problém o své situaci mluvit, nevadí mi sdílet tuto skutečnost, proto v mém okolí to ví i mnoho mých známých, blízkých a přátel.*“. O širším okolí se zmínil Zdeněk, který řekl, že: „*...kolegové se mnou v práci nemluvili, měli pocit, že mám nějaké výhody, ale nakonec to pochopili.*“.

Pakliže vyhodnotím získané odpovědi, je zřejmé, že vztahy jsou jedním z nejdůležitějších stabilních prvků, které mohou dlužníka v procesu oddlužení podporovat. Osoby, které se staly výzkumným vzorkem této práce, sami hovoří o pomoci, kterou jim poskytli jejich rodiče, prarodiče, partneři ale i přátelé a známí. Dlužníci nehodnotili postoje širšího okolí.

Bydlení:

Oblast bydlení nebyla ve větším měřítku zasažena procesem oddlužení. Informanti hovoří o tom, že jejich bydlení se nezměnilo. Například dlužník Karel měl štěstí, že jeho pronajímatelka byla solidární, neřešila zpožděný nájem, jak sám uvádí: „*Na nájmu jsem dlužil 31.000,- Kč, ale nechala mě bydlet, tam kde jsem. Dokonce mi pomohla zažádat i o příspěvek na bydlení, který mi byl přiznán. Hodně mi pomohlo, že jsem mohl zůstat bydlet na stejném místě.*“. Naopak dlužnice Hana zažila nepříjemný dopad zadluženosti. „*Do oddlužení jsem šla s tím, že zachráním barák naší rodiny. Dům jsem nechtěně zadlužila, byl to podvod, ale to už je minulost. Záchrana nemovitosti se nestala. O barák jsme přišli.*“. Z toho příkladu je zřejmé, že ani oddlužení není spásné a pakliže se osoba zadluží natolik a vlastní nemovitý majetek, může situace dojít až tak daleko, že bude nemovitost prodána v dražbě.

V kategorii bydlení bylo zjištěno, že informanti byli se svým bydlením spokojeni nebo alespoň nemuseli řešit, problémy spojené s bydlením. Pomocnou ruku jim podal někdo z rodiny, přátelé nebo osoby z jejich okolí. Je nutno poznamenat, že pokud osoby jdou do oddlužení s tím, že chtějí zachránit nemovitost, a ta není podlimitním bydlením, nemusí se to povést a o nemovitost lze jednoduše přijít.

Vzdělávání a finanční gramotnost:

Objevila skutečnost, že by dlužníci rádi využili možnosti většího vzdělávání v oblasti celkové finanční gramotnosti. Dlužník Michal řekl, že: „... *kdyby byla možnost zapojit se do nějakého vzdělávacího kurzu, který by se věnoval finanční gramotnosti, neváhal bych.*“. Naopak Karel se díky dluhové pasti začal věnovat vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, pomáhá mu v tom jeho finanční poradkyně: „...*snažila se mi naznačit, že nemůžu vydat víc, než je můj plat a půjčka pro mě znamená hrob. Od doby, co s ní spolupracuju, si vytvářím rezervy, sice malé, ale přece.*“. Dokonce i dlužník Patrik se snaží získávat postupně informace: „*Co se týče vzdělání v oblasti finanční gramotnosti, tak jsem žádné vzdělávání nepodnikl, když se objeví nějaký zajímavý článek, tak si ho přečtu, ale například jsem to doporučil svým známým, kteří na tom byli podobně, že se toho nemusí bát.*“.

Tyto informace, vnímám jako cenné například pro vzdělávací centra. Je vidět, že i přesto, že dlužníci získají nějaké informace skrze své poradce, sepisovatele návrhu, soud či insolvenční správce, dále je oblast finanční gramotnosti zajímavá.

Zájmy:

Oblast zájmů do svých odpovědí informanti mnohdy nezahrnovali, dlužnice Denisa se o svoji zkušenost podělila: „*Určitě vnímám, že si teď mohu koupit například kvalitní šampón na vlasy nebo dekorativní kosmetiku, nebo můžu jít třeba s kamarádkou na víno.*“. Z tohoto tvrzení je patrné, že se její myšlenky začali ubírat i jiným směrem, než jen myslet na dluhy. To udělat někomu druhému radost vnímám také jako oblast zájmů, na čem se shodli Pavel a Soňa, ta uvedla: „*Vím, že si teď můžu také dovolit, to, že svým blízkým a rodině můžu pořídit nějaký dárek k Vánocům a narozeninám, což je pro mě také důležité.*“.

Na základě zjištěných odpovědí, vzešlo, že lidé, kteří prostupují procesem oddlužení, nemají tolik zájmů, koníčků či aktivit, kde by trávili v pohodlí a v klidu svůj čas, jejich největší koníček je trávení společného času s rodinou či přáteli.

Sebehodnocení:

Poměrně zajímavým zjištěním bylo, že osoby procházející oddlužením se snaží svůj dosavadní život porovnat, přehodnotit nebo se snaží získat odpověď na to, jakým způsobem mají začít znovu žít. Příkladem je dlužnice Soňa, která vypovídala, že: *„Najednou často mívám v hlavě otázku, jak to, že jsem to nechala zajít tak daleko, jak se s tím budu vypořádávat. Pak ale zjistím, že oddlužení byl asi jediný možný krok a uklidním se.“*, obdobně nad svojí situací uvažuje i dlužník Michal: *„Celou dobu jsem se soustředil a přemýšlel jsem nad tím, proč jsem si ty dluhy udělal.“*. Na těchto příkladech je viditelné, že se osoby snaží nějakým způsobem dopátrat odpovědi a dochází u nich k sebehodnocení. Dlužník Michal dokonce již došel do takové fáze, že se naučil se i pochválit: *„Mám kolem sebe několik známých a kamarádů, co mají dluhy a říkají, že by insolvenci taky potřebovali. Můžu jim teď poradit, jak by měli začít, a co proto musí udělat.“*

Domnívám se, že tento způsob sebehodnocení by měl probíhat u každého dlužníka, aby dokázal posoudit, kam jejich život směřuje. Zde mohu tvrdit, že lidé procházející procesem oddlužení mohou porovnat svoji minulost a současnost.

Dílčí shrnutí

Pro vyhodnocení, jak dlužníci vnímali svůj život před vstupem do oddlužení, využívám uvedené výpovědi. Pokud bych to měla zobecnit, mohu tvrdit, že osoby, které jsou zadlužené, doprovází soustavný pocit stresu, který může být spojený s dalšími psychickými a zdravotními komplikacemi. Tyto jevy následně mají vliv na jejich výkonnost. Často se snaží svoji dluhovou situaci zachránit tím, že mají více zaměstnání najednou, a to v podobě hlavního pracovního poměru, plus dohody, plus práce na černém trhu. Tím také dochází k přetěžování organismu a mohou se objevovat další obtíže. Lidé ovšem většinou nemají jinou možnost, protože tlak na to, aby uhradily svoje závazky je obrovský. Dostávají se tak do začarovaného kruhu. Následně tím mohou trpět i jejich rodinné, partnerské a přátelské vztahy. Ukázalo se, že právě vztahy, jakéhokoliv charakteru, napomáhaly k lepšímu zvládnutí celé situace. Díky dobrým vztahům často našli místo pro svůj odpočinek a nemuseli tak řešit starosti týkající se bydlení. Překvapivým zjištěním bylo, že dlužníci sami uvedli, že vidí nedostatky ve svém vzdělání, a to především, co se týkalo finanční gramotnosti

a informovanosti. V rámci shrnutí této části mě udivilo, že dlužníci neuváděli žádné své zájmy ani koníčky, protože věřím, že i člověk, který je v nepříznivé životní situaci ovšem využívá nějakou formu zábavy. Neobjevilo se ani téma týkající se právního systému v České republice, vzhledem k tomu, že v současné době se tato oblast v souvislosti s dluhovou problematikou hodně diskutuje.

Výsledek, jak dlužníci vnímají svůj život po vstupu do oddlužení, popíšu v tomto odstavci. V oblasti zdraví dlužníků jsem zjistila, že dopady jsou převážně pozitivní, ovšem nelze opomenout i výpovědi, které zaznamenaly negativní dopady na zdraví, a to především to psychické. V rámci pozitivních dopadů sem mohu zařadit zmírnění každodenního stresu, klidný spánek, zaměření se na kvalitní stravu a sledování příznaků, které by mohly doprovázet zdravotní problémy. Naopak proces negativně může působit na psychiku dlužníka, protože jsou na něj kladeny vysoké nároky, a ne vždy, proces oddlužení probíhá dle plánu dlužníka. Může se objevovat nejistota a stud. Dále bylo zjištěno, že vztahy jsou pro dlužníky nejdůležitějším stabilním prvkem. Vztahy mohou být rodinné, partnerské i přátelské. Sami dlužníci mluví o vztazích jako o podpoře a pomoci při procesu oddlužení. Ohledně bydlení, dlužníci převážně poukazovali na to, že se jejich bydlení v procesu oddlužení nezměnilo. Pomoc jim hlavně poskytli jejich blízcí, přátelé nebo osoby z jejich okolí. Zkušenost ovšem byla i taková, že nelze brát s jistotou ochránění obydlí při vstupu do oddlužení. V případě, že obydlí je v rámci oddlužení ztraceno, může to mít fatální dopad nejen na proces, ale i na dlužníka samotného. Co se týká práce, zjistilo se, že v rámci oddlužení mohou bez problémů měnit svá zaměstnání. Není překážkou ani práce v zahraničí, popřípadě chvilkový výpadek příjmů či ztráta zaměstnání, pakliže se osoba nahlásí na příslušném Úřadu práce. Samozřejmě jednou z podmínek oddlužení je, získávání pravidelného příjmu a snaha o splacení, co nejvyšší možné míry uspokojení svých pohledávek. Osoby, které jsou v insolvenci, mají také právo podnikat. Mohou si také přivydělávat prostřednictvím různých brigád, které ovšem musí být řádně nahlášeny insolvenčnímu správci. V průběhu zkoumání také vzešlo najevo, že dlužníci by rádi využívali možnosti vzdělávání se v oblasti finanční gramotnosti. Zájmy a koníčky nebyli, dlužníky nikterak vyzdvihovány, ovšem zaznamenala jsem, že jsou rádi, když mohou svůj volný čas trávit se svoji rodinou a přáteli a za jejich podporu je odměnit, alespoň nějakou drobností v podobě

dárku. Ukázala se i kategorie sebehodnocení, kdy dlužníci kriticky přemýšleli nad tím, jak ke svým dluhům přišli a jakým způsobem se bude ubírat jejich život dál.

Dílčí výzkumný cíl 3: V čem se život dlužníků změnil po vstupu do oddlužení.

Třetím výzkumným cílem je zjistit, v čem konkrétně se změnil život dlužníků, potom, co vstoupili do procesu oddlužení. Snažila jsem se zachytit, jaké dopady na dlužníky působili v procesu oddlužení. Výše v textu, jsou uvedeny určité kategorie, které využiji i v tomto dílčím cíli.

Zjistila jsem, že dlužníci vnímali, před vstupem do oddlužení, zdraví jako hlavní kategorii kvality života. Patří sem psychické i fyzické zdraví. Před vstupem do procesu oddlužení u sebe pocítovali značnou míru zvýšeného stresu, nespavost nebo zesílenou únavu, psychické problémy (stres, úzkost, deprese,...), anebo zdravotní problémy (bolest hlavy, bolest žaludku,...). Jedinci nezřídka kvůli stresu přibrali na váze a jejich pozornost a soustředění bylo také negativně ovlivněno. Avšak v momentě, kdy byl zahájen proces oddlužení, tak najednou dlužníci zažívali pocit zmírnění každodenního stresu, klidnější spánek, zvýšenou aktivitu, kvalitnější životosprávu, popřípadě i ustoupení zdravotních komplikací. Naopak u některých jedinců se projevil značný pocit nejistoty, ve smyslu, co bude dál. Strach z toho, že za 5 let budou začínat zcela od znova, od nuly. Tyto prožitky často doprovázel i stud, který dlužníci popisovali. Stud před rodinou, nejčastěji před dětmi, nebo před zaměstnavatelem, a to ve chvíli, kdy žádali o nové zaměstnání.

Práce, popřípadě zaměstnání, bylo míněno dlužníky také jako oblast, která je s jejich životem a oddlužením úzce spjatá. Dá se říct, že je to vedle zdraví jednou z nejdůležitějších kategorií. Finance hrají v životě dlužníka velkou roli, což je logické, že bez práce nejsou peníze. Dlužníci, v období před vstupem do oddlužení, často měnili zaměstnání. Přivydělávali si různými brigádami a netajili se ani tím, že využívali práce „na černo“, tedy práce, kde dostávali peníze bokem, bez jakékoliv smlouvy a potvrzení. Při práci na černo nejsou odváděné odvody ze mzdy. Nevýhodou však je, že zaměstnanec následně nemá nárok na dovolenou, není hrazeno jeho zdravotní ani sociální pojištění a také dochází k nejistému přidělování práce. Brigády a práci na černo upřednostňovali převážně z toho důvodu, že jim tuto částku

nemohl zabavit exekutor. Z těchto výdělků následně hradili půjčky u svých blízkých či známých. Dopady, které můžeme sledovat v oblasti práce, při vstupu do oddlužení, jsou velmi individuální. Dlužníci i po vstupu do oddlužení měnili svá zaměstnání. Přejít do jiného zaměstnání byl učiněn například z důvodu, že jim práce nevyhovovala, nebo si polepšili větším výdělkem. Většina dlužníků přiznala, že po povolení oddlužení upustila od prací na černo a přiznávají veškeré své příjmy. Vědí, že zatajování příjmu může být podnětem pro zrušení insolvence. Komplikací není ani přivýdělek v cizině, nebo částečný distanc pracovního poměru, avšak ten musí být vyplněn alespoň evidencí na Úřadu práce, popřípadě darovací smlouvou. Negativním dopadem je nadměrná kontrola dlužníka, ve smyslu pravidelného zasílání potvrzení o zaměstnání, společně s výplatními páskami. Pakliže je příjem nedostatečný, pro splátky v oddlužení, tlak přichází od příslušného insolvenčního správce, a to v podobě upozornění o obstarání si potřebného příjmu. Další věcí je, že oddlužení je věcí veřejnou, což může mít vliv při hledání nového zaměstnání. Každý, nejen zaměstnavatel, má právo nahlídnout do insolvenčního rejstříku a zjistit o dlužníkovi potřebné informace.

Při porovnávání oblasti vztahů, jsem zjistila, že vztahy jsou pro dlužníky osobní záležitostí. Pokud se bavíme o interpersonálních vztazích, jsou dlužníky vnímány jako „hnacím motorem“ pro řešení, nebo alespoň pro snahu něco udělat, pakliže je dlužník v těžké situaci. Dlužníci pocítovali ze strany rodiny či blízkých podporu, a to jak před vstupem, tak v průběhu oddlužení. Přece jen se také objevilo, že některé vztahy, jednalo se převážně o přátelské, byly narušeny. Přátelské pouto se zhoršilo v momentě, kdy dlužníci požadovali určité finanční prostředky, které jim byly ze strany přátel poskytnuty, ovšem ti už následně nebyli schopni peníze vrátit v domluvený čas. To vyšlo najevo i u některých rodinných vztahů. Po vstupu do oddlužení se ukázalo, že rodina byla vždy upřímnou podporou. Dlužníkům pomáhali jejich děti, rodiče i prarodiče. Podpůrné osoby byly i přátelé, ti dlužníky motivovali a naopak dlužníci s nimi mohli sdílet jejich každodenní a běžné fungování. Oddlužení může mít dopad i na vztahy na pracovišti. Vzhledem k tomu, že oddlužení je veřejné, jak již bylo sděleno výše, mohou do rejstříku nahlížet i jiné osoby, jako jsou kolegové, případně i zaměstnavatelé. V zaměstnání to poté může dopadat na dlužníka v podobě lítosti nebo posměchu.

V rámci bydlení bylo zjištěno, že situace, mezi obdobím před vstupem do oddlužení a po vstupu do oddlužení, se většinou nezměnila. Informanti uvedli, že jejich bydlení je zpravidla zprostředkováno prostřednictvím rodiny. Jedná se o místo, kterému dlužníci říkají domov. Znamená to místo, kde si člověk může odpočinout, trávit tam svůj volný čas a cítit se pohodlně. Neblahý dopad, má oddlužení v momentě, kdy dlužník je vlastníkem nemovitosti, ve které bydlí. Pakliže se nejedná o podlimitní bydlení, v takových případech většinou hrozí prodej nemovitého majetku v dražbě.

Zaměřila jsem se také na sféru vzdělávání, a to především na oblast finanční gramotnosti. Tato sféra byla odhalena z výpovědí dlužníků. Dlužníci udávali, že dříve nevnímali potřebu se vzdělávat v oblasti finanční gramotnosti. Měli pocit, že vše potřebné vědí. Ukázalo se, že nárůst jejich dluhů zapříčinila špatná informovanost, popřípadě nízká finanční gramotnost. Sami si informace ohledně nových podmínek při pořizování půjček, leasingů, hypoték, ale i kreditní karty, mnohdy nedohledali a zprostředkovatelé je nepoučili. Stávalo se, že nerozuměli nebo si pletli pojmy jako je: minimální mzda, nezabavitelná částka, splatnost a podobně. Pro umoření vzniklých dluhů začali využívat rychlých půjček, které pro ně nebyly výhodné. Nemohli dělat rozumná rozhodnutí. Ze strany dlužníků přicházela rezignace a ignorace upomínek. Výsledkem bylo to, že se řešení situace vyhýbali. Po vstupu do oddlužení, si většina dlužníků uvědomila, že právě jejich nevědomost jim zapříčinila, někdy až neúměrné, navýšení dluhu. Začali se zajímat o celkovou problematiku zadluženosti, objevuje se to například tím, že si sami vyhledávají články, snaží se o dlužích mluvit se svými blízkými a přáteli. V rámci oddlužení mají k dispozici insolvenčního správce, kterého se případně mohou dotazovat. Dlužníci mohou zkontaktovat i osoby, které jim zpracovávali návrhy buď právníci, nebo akreditované osoby (příklad Občanská poradna). Z výpovědí vzešla i potřeba, účastnit se kurzů finanční gramotnosti či nějakého školení, aby se jejich chyby do budoucna neopakovali. Hlavní dopad, který v této části vnímám je probuzení zájmu o vzdělávání a poučení se.

Zábavu, ve formě zájmů a koníčků, před vstupem do oddlužení, dlužníci nezařazovali. Ovšem nelze si myslet, že žádnou formu zábavy a odpočinku nevyužívali. Může se jevit, že buďto pro ně nebyla tato oblast natolik potřebná, nebo se snažili touhu po zábavě potlačit. Naopak po vstupu do oddlužení, se dlužníci vyjádřili, že začali vnímat, jak je důležité trávit volný čas s rodinou a přáteli. Upřednostňují

především bezplatnou a nízko nákladovou zábavu, jako jsou procházky, výlety, nebo koukání na filmy.

Sebehodnocení se také objevilo až po vstupu do oddlužení. Najednou si dlužníci začínali uvědomovat, kde předtím udělali chybu. Jakým způsobem by měli vést život, tak aby nedocházelo k dalším zvrátům. Porovnávali, hodnotili a analyzovali, jak vypadal jejich život a jak vypadá teď. Čeho by chtěli dosáhnout. Tento jev vnímám osobně jako velmi prospěšný pro dlužníky samotné.

Další pozitivní dopady v procesu oddlužení:

Dlužníci se vyjádřili k pozitivním dopadům procesu oddlužení na jejich životy. V následujících řádcích se věnuji tvrzení dlužníků, která odráží klady procesu oddlužení. Skoro ve všech rozhovorech bylo zmíněno, že hlavním pozitivem celého procesu oddlužení bylo, že dlužníci měli klid od věřitelů, jak například říká Pavel: *„Úleva nastala v momentě, když jsem vstoupil do oddlužení, věděl jsem, že už mě nebudou bombardovat nepříjemné telefonáty od věřitelů, ...“*. Taktéž reaguje Karel: *Z mého pohledu insolvence byla obrovský dar, protože mě zklidnila, nedýchali mi na záda exekutoři, nemusel jsem přemýšlet, když někdo zazvoní, kdo to je.“*

Dlužníci vidí jako výhodu to, že jsou jejich dluhy na jednom místě a v jedné částce, kterou zpravidla má na starosti příslušný insolvenční správce. *„Když si vezmu, že jsem musela dát každému po malé částce, tak jsem teď ráda, že vlastně všechny ty dluhy se sjednotily do jednoho dluhu a dluh nenarůstá.“*, sdělila Denisa. To, že v průběhu oddlužení nenarůstají úroky, bere jako klad i Patrik: *Věděl jsem, že když do toho vstoupím, tak bude vše v pohodě, neporostou mi žádné úroky.“*

Posledním odhaleným pozitivem z výpovědí informantů bylo, že správu nad jejich závazky a splácením má jejich insolvenční správce, což přímo uvedla Soňa a Lucie. *„Výhoda byla, že insolvenční správce za mě posílal určitou částku a o celé oddlužení se staral.“* říká Lucie.

Mezi pozitivní dopady byl řazen klid od věřitelů, čímž je myšleno to, že v rámci insolvenčního řízení nemohou vymáhat své pohledávky a tím pádem nekontaktují dlužníka. Dále bylo zmiňováno, že z několika dluhů se stal jeden velký a dlužníci tak mají přehled o svých závazcích. Posledním bodem, který zazněl, bylo, že celou správu přebírá insolvenční správce a dlužníci pouze odvádí finanční prostředky.

Další negativní dopady procesu oddlužení:

Není možné si myslet, že proces oddlužení přináší jen samé kladné dopady na člověka. Podařilo se mi získat od dotazovaných jejich negativní pohled na proces oddlužení. U dlužníka Michala, Zdeňka a Soni zaznělo, že v rámci oddlužení není možné nic vlastnit. Konkrétně Michal říká: „*Člověk nesmí v insolvenci nic mít, nesmí mít na sebe být, auto... jinak člověku všechno vezmou.*“, podobně to vnímá i Soňa: „*Štve mě, že nemohu nic vlastnit, cokoliv, co bych měla na sebe, by mi sebrali.*“. Zkušenost potvrzuje i Zdeněk: „*Co je na nic je insolvenční rejstřík, kdybych něco chtěl, tak mi nic nedají. Ani paušál na mobil nemůžu mít, nic nedají, všechno si zjistí.*“. Z tohoto důvodu dlužníci, v procesu oddlužení, využívají svých blízkých, aby na své jméno vedli jejich smlouvy u telekomunikačních operátorů nebo případně při koupi movitých věcí. Většinou ani banky nepůjčují dlužníkům, kteří jsou zapsáni v insolvenčním rejstříku, jak poznamenal Pavel: „*Vím, že mi třeba banka nepůjčí žádné peníze,...*“.

Objevilo se také tvrzení, že osoby, vstupující do procesu oddlužení často srovnávají svůj plat, a to tak, aby jim to přesně vyšlo na splnění minimální hranice, tedy aby splatili pouze 30% svých dluhů, což potvrdil dlužník Patrik: „*Co je nevýhodou, že člověk vždycky kouká na základ mzdy, člověk nechce mít vysoký základ, protože o to víc peněz poté člověku vezmou.*“.

Ohledně negativních dopadů oddlužení Karel a Pavel uvedli, že z pohledu dlužníků žádná velká negativa nejsou, vidí negativum pro věřitele, protože ti většinou získají z oddlužení poměrně nízkou částku, samozřejmě když není plněno ve 100%. Sám dlužník Karel udává: „*Kdybych já byl věřitel, tak jsem naštvaný, protože vím, že nejprve se uhradí insolvenční správce, výživné na děti a zbytek je rozdělen věřitelům.*“.

Překvapilo mě, že si informanti nestěžovali, že jim zbývá málo peněz. Často se tento argument objevuje ve spojitosti s oddlužením, je vidět, že pakliže do procesu oddlužení osoby vstoupí, zbylé finance tolik neřeší. Samozřejmě se snaží vydělat a zabezpečit své potřeby, ale z uvedených reakcí to tak patrné není. Jediný, kdo takový názor vyjádřil, byl dlužník Zdeněk: „*Měl jsem na živobytí hodně málo peněz, i když jsem vstoupil do oddlužení.*“.

Velmi stručně a jasně svoji reakci vznesla dlužnice Lucie: „*Negativního na tom nic nevidím. Ale už bych do toho znovu nechtěla jít, proces byl sice super, ale už nikdy víc.*“.

Do negativních dopadů dlužníci zařadili skutečnost, že není možné v průběhu oddlužení nic vlastnit, že nemohou mít žádnou smlouvu, žádné movité věci. Také se vyjádřili k tomu, že při změně zaměstnání koukali na mzdu či plat. Porovnávali tak výši výdělku s tím, co jim bude odvedeno do oddlužení. Poznamenali, že v průběhu oddlužení je nejdříve uspokojena pohledávka insolvenčního správce, výživné a zbytek peněz je přerozdělen mezi všechny věřitele, kdy v některých případech na určité věřitele zbyla opravdu malá částka.

Jak dlužníci vnímali samotný proces oddlužení:

V souvislosti s popisem pozitiv a negativ, mi připadá žádoucí, zaměřit se i na vnímání procesu oddlužení jako celek. Z pohledu Lucie lze vyčíst, že byla ráda, že se rozhodla podstoupit proces oddlužení a říká: *„Osobně jsem strašně ráda, že jsem do toho šla. Sice jsme nemohli jezdit na dovolenou, nemohli jsme si žít na vysoké úrovni, ale zase to nebylo takové, že bychom žili v nouzi. Nějak jsme to společně zvládli. Nestrádali jsme. Měli jsme na nájem, jídlo, elektřinu a samozřejmě jsme nekupovali zbytečnosti.“*, také Zdeněk se vyjádřil pozitivně: *„Musím říct, že se můj život po vstupu do insolvence zlepšil, najednou jsem si mohl v klidu odfrknout.“*. Dokonce i dlužnice Lucie, která zůstala sama se svými dvěma dětmi, uvedla: *„Samotný proces oddlužení vnímám jako pocit bezstarostnosti.“*. Pavel označil proces oddlužení jako: *„...určitou záchranu a vysvobození.“*.

„Všeobecně oddlužení vnímám jako zbavení se strachu, druhá věc je vnitřní svoboda a klid, a další věc je, že v momentě, kdy do toho vstoupíš, tak musíš zatnout zuby, makat na pár let, obětovat svůj čas, je to něco za něco.“, reagoval David. Skepse propadla například u informanta Michala: *„Ze začátku jsem to viděl černě, před sebou 5 let, člověk nemůže ani jednou vynechat... někdy mám pocit, že to bude brzo všechno dobré, pak mám zase stav, že už mě to dost roků ovlivňuje, že se z toho dostanu a půjdu zase od nuly.“*. Je potřeba nahlížet na celý proces jako celek, každopádně je více než jasné, že v životě člověka se odehrávají situace, které mohou pohled na určitou věc některak změnit.

Na úplně opačné straně stála dlužnice Hana: *„Po vstupu do insolvence se v mém životě hodně věcí zhoršilo. Celkově se bavít o insolvenci je pro mě nepříjemné... Lituju toho,*

že jsem do insolvence šla.“. Na základě této výpovědi, lze shledat, že ne vždy, má oddlužení na dlužníka blahé dopady.

Dílčí shrnutí

Dlužníci proces oddlužení obecně chápou jako záchranu před dluhy či vysvobození před dluhovou pastí. Naopak jsou si ale vědomi, že proces je několikaletý, zpravidla pětiletý a oni musí pro získání odměny, v podobě osvobození od zbylých dluhů, něco obětovat. Ačkoliv z odpovědí dotazovaných není zřejmé, že by vyloženě strádali. V průběhu se ovšem mohou objevit i obavy z budoucnosti. Každopádně není jisté, že každý proces dopadne dle očekávání dlužníka. Mohou nastat i situace, kdy je člověk s procesem nespokojen.

Další zjištění, které vzešly z rozhovorů, vztahující se k tématu práce:

Dotazovaní dlužníci ve svých výpovědích zmiňovali funkci svého přiděleného insolvenčního správce. Insolvenční správce je osoba, která je s celým procesem oddlužení úzce spjatá. Praktiky insolvenčních správců mohou být kladné, ovšem může se stát, že namísto samotného insolvenčního správce vstoupí osoba, většinou asistent/ka. Následně s dlužníkem asistent nebo asistentka komunikuje více. Ze zkušeností dlužníků ale vyplynulo, že byli se svým insolvenčním správcem a jeho prací spokojeni, jak říká Zdeněk: *„Co se týká spolupráce s insolvenčním správcem, tak ta byla super. Já jsem měl paní a byla strašně příjemná. Jakýkoliv problém jsem měl, tak ona ho vyřešila. Všechno fungovalo.“*, a Lucie: *„Spolupráce s insolvenčním správcem byla výborná.“*. Insolvenční správce fungoval i jako podpora, při řešení některých typů problémů spojených s oddlužením: *„Spolupráce s insolvenčním správcem je z mého pohledu skvělá. Spojil jsem se s ní a radil jsem se s ní o některých věcech, třeba co se týče alimentů.“*, zdůraznil Karel. Komunikace s insolvenčním správcem probíhá různými formami, a to osobně, ale také bezkontaktně: *„S insolvenčním správcem komunikuju převážně telefonicky nebo po e-mailu, ...“*. Zaznamenala jsem i záporné reakce na funkci insolvenčního správce, což uvedli Pavel, Soňa a Hana. Negace se převážně zaměřovala na osobu insolvenčního správce. Názor dlužníka Pavla: *„Insolvenční správce se mnou moc nekomunikoval... jako takový pro ně vlastně vůbec neexistoval, já jsem s ním vlastně*

nemluvil, vždy jsem jednal s jeho asistentkou.“, s tím se ztotožňuje i Soňa: *„Samotného insolvenčního správce skoro neznám, mluvila jsem jen s jeho zástupcem. Snažila jsem se s ním spojit, ale většinou mi nebere telefon a na e-maily reaguje po dlouhé době. To mě nebaví.*“. Rozhořčenost z odváděné práce insolvenčního správce uváděla i dlužnice Hana, která jeden čas na insolvenční zcela rezignovala, jako důvod uvádí právě svého insolvenčního správce: *„Insolvenční správce na mě neustále tlačil, že musím, musím, musím. Pak se dělo, že insolvenční správce, chtěl svoji odměnu, začal mi vyhrožovat trestním oznámením. V tu chvíli jsem neměla peníze a on pořád opakoval, že to celé je podvod.*“. Z těchto výpovědí usuzují, že insolvenční správce je pro dlužníka v oddlužení, osobou, která může dlužníka více namotivovat, nebo naopak odradit. Může proces oddlužení zpříjemnit či znepríjemnit. Nelze opomenout, že při komunikaci hraje roli, jak chování dlužníka, tak ale i insolvenčního správce.

V odpovědích jsem také našla shodu, co se týká vnímání insolvenčního rejstříku. Insolvenční rejstřík je veřejný, může do něj nahlížet kdokoliv a z jakýchkoliv důvodů. Zjistit v něm lze spousty důvěrných informací: *„Překvapilo mě, že má každý právo nahlížet do insolvenčního rejstříku, že vlastně každý vidí všechno. Od návrhu po dluhy, adresy, jaká je komunikace se soudem. Prostě je tam vidět úplně všechno.*“, podělil se o svůj názor Patrik. To může být někomu velmi nepříjemné, což uvedla Hana: *„Insolvenční rejstřík mě irituje, díky tomu všichni všechno vědí, i děti. Což mě teda omezuje. Jsem teď veřejně viditelná a tzv. nepoužitelná.*“, protože na základě informací v insolvenčním rejstříku přišla o nové pracovní místo. Každopádně na všem se mají hledat pozitiva, která vidí dlužník Michal: *„Insolvenční rejstřík vnímám pro sebe dobře, můžu se podívat, v jakém to je stavu. Nevadí mi, že to je veřejné, a lidi ať se dívají, pokud je to zajímavé.*“.

Ze svého pohledu udávám ještě jedno zjištění. Rozhovory byly zpracovány bez genderového omezení, avšak bylo vidět, že mužům nedělalo problém o své situaci hovořit. Byli rádi, že mohou své zkušenosti sdílet s někým dalším. U žen to ovšem bylo jiné. Ženy se zdráhaly, bylo náročnější je nasměřovat k tématům, které pro ně byly osobnější a intimnější. Z čehož vyplývá, že ženy se za svůj život v oddlužení více styděly.

6.2 Celkové shrnutí výzkumu

Hlavním cílem práce je zjistit, jaké jsou dopady procesu oddlužení na život dlužníka. Daný cíl jsem rozpracovala do jednotlivých dílčích výzkumných cílů. Dílčí cíle byly naplněny pomocí narativních rozhovorů. Rozhovory byly absolvovány pouze s dlužníky, kteří procházejí procesem oddlužení. Výběr informantů nebyl genderově ani věkově omezen. Podařilo se mi oslovit 9 informantů, z čehož bylo 5 mužů a 4 ženy.

Dílčí výzkumný cíl 1, se zabýval především oblastí, jak dlužníci vnímají kvalitu života. Z výzkumu vyplynulo několik kategorií, které dlužníci považují za důležité. Jsou jimi: zdraví, práce, vztahy, bydlení, finance, zájmy a vzdělávání. Vytvořila jsem tabulku pro lepší přehlednost, konkrétně tabulka č. 3: Kvalita života - priority informantů/informantek. Každá kategorie byla popsána a podložena výpověďmi dlužníků. Kvalita života nejčastěji pro dlužníky znamenala, mít v pořádku psychické a fyzické zdraví. Stejně tak důležité, vnímali dlužníci práci. Mít stabilní zaměstnání, ze kterého jim každý měsíc bude chodit výplata a budou tak schopni platit své splátky do oddlužení. Budou si moci pořídit věci, které jsou pro ně potřebné, ale na druhou stranu zbyde i na zábavu. S touto oblastí je tedy úzce spojena priorita financí. Vztahy hrají v životě každého člověka značnou roli, to platí i u dlužníků. Jedná se o vztahy rodinné, partnerské, přátelské, ale i vztahy z širšího okolí. Zpravidla jsou vnímány jako podpůrné a pomocné. Objevila se také oblast bydlení, což dlužníci popisovali jako místo, kde tráví svůj volný čas, je to místo, kde se cítí v bezpečí a mohou tam odpočívat. Dále dlužníci hovořili o zájmech a koníčcích. Tyto aktivity slouží především k potěšení. Některé zájmy mohou rozvíjet jedince a tak ho motivovat k lepšímu životu. Nelze opomenout skutečnost, že dlužníci při svých zájmech mohou například i relaxovat a odpočívat. Poslední kategorie je vzdělávání. Je to vnímáno ve smyslu vzdělání v oblasti finanční gramotnosti. Tato kategorie vyplynula především v důsledku vstupu do oddlužení, kdy se dlužníci dozvěděli, že jejich dřívější finanční gramotnost nebyla dostatečně rozvinutá. Na základě toho jejich některá rozhodnutí, v době zadluženosti, nebyla uvážena. Dnes vidí, že potřeba vzdělávat se, je velmi nutná.

Dílčím výzkumným cílem 2, bylo zjistit, jak dlužníci vnímali svůj život před vstupem do oddlužení a následně, jak vnímají život po vstupu do oddlužení. Proces oddlužení měl vliv na určité oblasti života u každého dlužníka. V rámci získaných odpovědí

se objevily určité nuance, které jsou stěžejní pro celkové pochopení dopadů působících na život dlužníků. Získané informace jsou zobecněné. Dílčí výzkumný cíl 2 je rozdělen do dvou částí. První částí je, že dlužníci, před vstupem do oddlužení, zažívali soustavný pocit stresu, který byl doprovázen dalšími psychickými a zdravotními problémy. Často měnili svá zaměstnání, popřípadě si přivydělávali na různých brigádách. Vyhledávali i práci „na černo“, jako důvod uváděli, že jim z vydělaných peněz nemohl srážet exekutor a mohli tak finanční prostředky použít na jiné věci, než jen na dluhy. Vztahy s blízkými osobami udržovali a mnohdy právě rodina či přátelé byli ti, kteří je i v období zadluženosti podporovali. Snažili se dlužníkům pomoci. Objevilo se, že dlužníci si od svých blízkých také půjčovali finanční prostředky. Stávalo se, že neměli na zaplacení, některé vztahy byly touto skutečností narušeny. Co se týká bydlení, dlužníci převážně bydleli u svých rodičů, partnerů nebo prarodičů, jinou možnost neměli, protože nájem je velkou položkou měsíčního rozpočtu. Jejich znalost finanční gramotnosti byla ve většině případů nedostatečná. Některá neuvážená rozhodnutí, ohledně půjček, nezaplacených pokut a jiných nevyřešených závazků, byla ukvapená či naopak lhostejná. Z minulosti neuváděli svůj pohled na zájmy a koníčky. Dlužníci se nesoustředili ani na právní systém, který upravuje problematiku týkající se dluhů, exekucí a následného vymáhání. Druhou částí tohoto výzkumného cíle, bylo zjistit, jak vnímají dlužníci život po vstupu do oddlužení. Vstup do insolvence, pro většinu zúčastněných informantů, měl pozitivní dopad. Vnímají svůj život kvalitnější, i přesto, že se musejí uskromňovat a finanční prostředky jim zpravidla z měsíce na měsíc, nezůstávají. Z hlediska zdraví se zmírnil stres a ustoupili s ním spojené zdravotní a psychické obtíže. Dlužníci mohou lépe spát a soustředit se i na svůj celkovou životosprávu. Ohledně vztahů, tam došlo ke zjištění, že rodina a přátelé jsou podporou, jako před vstupem do oddlužení, nicméně motivace ke splacení potřebné částky pro oddlužení je i ze strany blízkého okolí dostačující. Bylo zjištěno, že bydlení v rámci oddlužení nemusí být nikterak ohroženo. Výjimkou ovšem tvoří osoby, které vlastní nemovitost a nejedná se o podlimitní bydlení. Takové obydlí může být v oddlužení zabaveno a prodáno v dražbě. Co se týká práce, dlužník může využívat všech možností zaměstnání. Osoba může být zaměstnanec i podnikatel. Každopádně podmínkou pro oddlužení je získávání dostatečného příjmu. Svůj volný čas a zájmy dlužníci tráví především v kruhu rodiny a přátel, nejedná se o finančně náročné koníčky, zpravidla jde o výlety, procházky nebo sledování filmů. Dlužníci si v rámci

oddlužení začali uvědomovat své dřívější kroky a snažili se přemýšlet nad svojí budoucností.

Dílčí výzkumný cíl 3, se věnoval otázce, v čem se život dlužníků změnil po vstupu do oddlužení. Zaznamenala jsem konkrétní změny, které se udály v životech dlužníků, porovнала jsem jejich dřívější a následně dosavadní způsob života. Vycházela jsem z odpovědí v dílčím cíli 2. Zaměřovala jsem se převážně na přímé a nepřímé dopady. Soustředila jsem se na dopady ekonomické, sociální a zdravotní.

V kontextu ekonomických dopadů, jsem zjistila, že po vstupu do oddlužení se dlužníci snaží přiznávat své příjmy, nezatajovat své pracovní poměry a udržují si stálý příjem. Ve výzkumu však nebylo vyvráceno, že si osoby přivydělávají na brigádách, popřípadě prací „na černo“, aby si polepšili ve své neblahé finanční situaci. Rizikem ovšem je, že v případě, že by tato skutečnost byla odhalena insolvenčním správcem, může to být podnět k zrušení insolvence. Samozřejmě tato skutečnost může být ze strany dlužníků brána i negativně, protože mají pouze omezené možnosti pro nakládání se svými penězi. Rozdílem je, pokud osoba, která vstupuje do oddlužení, již měla na svůj plat/účet uvalenou exekuci nebo nikoliv. V případě obstavených účtů exekutorem lidem zůstává poměrně podobná částka mzdy nebo platu, ponížení výdělku v insolvenci není o tolik rozdílné. Naopak jedinci, kteří hradili závazky dle svého uvážení, mohou být při přijetí nezabavitelné částky na svůj účet celkem zaskočení. Toto je přímý vliv na život člověk. U zaměstnaneckých poměrů změna nevynikla, stále lidé fluktuují mezi různými zaměstnavateli, nebo mohou získávat podporu od státu při evidenci na Úřadu práce. Co se týká ještě ekonomických dopadů, ukázalo se, že dlužníkům i po finanční stránce vypomáhají příbuzní či přátelé, a to především ve formě různých darů, jako například nákupem stravy nebo ošacení, ale i koupí mobilního telefonu, jízdního kola, televize, notebooku a podobného příslušenství, které je pro fungování v dnešním světě obvyklé.

Sociálními dopady, které ovlivňují člověka po vstupu do oddlužení, jsou získání podpory a pomoci ze strany blízkých, přátel, ale i širšího okolí. Vztahy fungují jako motivační prostředek k tomu, aby svůj život osoba změnila a zabezpečila. Rodina a přátelé často zastupuje tu největší část pomoci, a to ve formě poskytnutí bydlení, času pro trávení volného času a také jako emoční podpora při sdělování příjemných i nepříjemných zpráv. Dlužníci se mohou také potýkat s negativními vlivy ze strany svého okolí. Tím může být zvýšená kritika, posměch, narušení důvěry či zklamání. Dlužníci mohou nabýt pocitu osamocení a následně se uchýlit k izolaci.

Následně dlužník může být ostýchavý, bojácný a uzavřený. Tyto jevy se především prohlubují při špatném pracovním kolektivu.

Zdravotní dopady byly dostatečně viditelné. Osoby po vstupu do oddlužení nezažívali návaly stresu a celkově se jejich psychickému zdraví ulevilo. Projevuje se to kvalitnějším spánkem a lepší životosprávou. Osoby nejsou tolik unavené a jejich výkonost se také zlepšila. Jedná se o přímý dopad procesu oddlužení. Obecně lze říci, že zdravotně jsou na tom lépe. Zahrnuji sem i oblast sebehodnocení. Uvědomění si vlastních chyb a emočně se stabilizovat.

Mimo jiné, bylo také zjištěno, že pohled na samotné oddlužení často utváří osoba insolvenčního správce. Pokud je insolvenční správce nakloněn dlužníkovi, pomáhá mu s řešením krizových situací v rámci oddlužení, popřípadě se i jinak angažuje, dlužníci proces vnímají velmi pozitivně. Jestliže insolvenční správce nekoná, nekomunikuje, vytváří na dlužníka nátlak, poté dlužníci ztrácí motivaci, vytváří si odpor a následně se může projevit ignorace či rezignace k celému procesu oddlužení. V souvislosti s ostatním zjištěním jsem také zjistila, že dlužníci velmi intenzivně vnímají informace, které jsou vkládány do insolvenčního rejstříku. Vidí problém v tom, že je veřejný a celkově přístupný všem. V rámci osobních údajů, jako je bydliště, výše dluhu či jména dalších osob, které do řízení vstupují (rodina, a podobně), by mělo být soukromí dlužníků více chráněno.

7 Závěr a diskuse

Cílem mé diplomové práce bylo shromáždit informace týkající se dopadů oddlužení na životní svět předlužených osob. Zaměřila jsem se především na zkušenosti a poznatky, které byly vnímány samotnými dlužníky. V teoretické části vysvětluji pojmy, které jsou zásadní, aby došlo k pochopení celkového obsahu. Konkrétně vymezuji pojem dlužník v pojetí procesu oddlužení, protože právě dlužníci jsou informanti této práce. Dále se věnuji zmíněnému oddlužení, což je jeden ze způsobů řešení úpadku dlužníka, a to z důvodu, aby čtenář měl přesné informace o tom, jaké kroky dlužníci absolvují. Popisuji pojetí životního světa, a s tím spojené vnímání kvality života. Teoretické kategorie vnímání kvality života jsou indikátory pro porovnání změny v životě dlužníků. V závěru teoretické části se věnuji dopadům procesu oddlužení. Zaměřuji se na pozitivní i negativní vlivy, především na oblast ekonomickou, sociální a zdravotní.

Ve výzkumné části jsem hledala odpověď na hlavní výzkumný cíl: „***Jaké jsou dopady procesu oddlužení na život člověka?***“.

Hlavní výzkumný cíl jsem zpracovala pomocí jednotlivých dílčích výzkumných cílů. Dílčí výzkumný cíl 1, který se zabýval vnímáním kvality života dlužníky, byl naplněn. Ze získaných odpovědí vyplynulo sedm kategorií, které dlužníci považují za oblasti kvality života. Jde o zdraví, práci, vztahy, bydlení, finance, zájmy a vzdělávání. V návaznosti na výpovědi informantů, jsem vytvořila tabulku č. 3: Kvalita života – priority informantů/informantek, ze které jsem následně zjistila, jaké oblasti jsou pro jednotlivé informanty klíčové. Odpovědi se velmi nelišily.

Dílčí výzkumný cíl 2, se věnoval tomu, jak dlužníci vnímali svůj život před vstupem do oddlužení a jak vnímají svůj život po vstupu do oddlužení. Zmíněný cíl byl také naplněn. Na základě získaných kategorií z dílčího výzkumného cíle 1, bylo možné zjistit, jak dlužníci vnímali život dříve, co je ovlivnilo, a jaký měl dopad vstup do oddlužení. Tuto část jsem rozčlenila: a) život před vstupem do oddlužení, a za b) život po vstupu do oddlužení. Život před vstupem do oddlužení byl dlužníky vnímán jako stresující, měli strach z budoucnosti, objevovaly se zdravotní problémy. Život plný starostí. Vztahy byly na tenké hranici, a to jak rodinné, přátelské, tak i vztahy ze širšího okolí (kolegové, zaměstnavatelé, sousedé,...). Hlavní pracovní poměry byly doplňovány různými dohodami o provedení práce či činnosti, nebo prací „na černo“.

Finanční gramotnost byla mnohdy nedostatečná. Oproti tomu, život po vstupu do oddlužení, dlužníkům většinou přinesl pocit úlevy. Dlužníci zmiňovali především dopad na zdraví, kdy se zmírnil stres a jejich aktivita se podstatně zlepšila. Také se dotýkali oblasti vztahů, což vnímali jako podporu a pomoc. V souvislosti s tím hovořili i o bydlení. Udržení si práce a stabilního příjmu, pro ně začalo být prioritou. Věnovali se i oblasti svých zájmů, díky nim více odpočívají a nabírají tak sílu. Probudila se v nich i touha pro získávání informací z oblasti finanční gramotnosti. Rozvíjí také svoji osobnost a porovnávají své jednání z minulosti a přemýšlí nad budoucími kroky, což je známkou sebehodnocení.

Dílčí výzkumný cíl 3, měl za cíl zjistit, v čem se změnil život dlužníků po vstupu do oddlužení. Cíl byl naplněn. Tento cíl odhalil přímé a nepřímé změny v životech dlužníků. Vycházela jsem z odpovědí získaných v dílčím výzkumném cíli 2. Změny v životech dlužníků jsem popsala ve třech oblastech, a to v kontextu ekonomických, sociálních a zdravotních dopadů. Celkově je možné usoudit, že dlužníci vnímali oddlužení jako správný krok při řešení jejich zadluženosti. Objevovali se především pozitivní dopady oddlužení. Pozitivní dopad to mělo na zdraví a psychiku, zlepšení vztahů, poznání sám sebe. Vyzdvihováno bylo také sloučení závazků do jednoho dluhu, péče insolvenčního správce o celý proces a zbavení se neustálých telefonátů ze strany věřitelů. Nelze však opomenout, že byly zjištěny i negativní dopady jako: prodej hodnotnější movitého i nemovitého majetku ve dražbě, špatná finanční gramotnost, nízký příjem, nemožnost přivýdělku a uvádění osobních údajů ve veřejném insolvenčním rejstříku.

Celkově byl hlavní výzkumný cíl, díky dílčím výzkumným cílům, splněn. Z výpovědí dotazovaných dlužníků, jsem dospěla k závěru, že vstup do oddlužení může ovlivnit život, a to v různých oblastech. Největší dopad má oddlužení na psychické zdraví jedinců. V souvislosti s tím, jsou dlužníci více aktivní, mohou se soustředit na jiné oblasti života a ve svém zaměstnání bývají výkonnější. Ohledně financí si dlužníci nepomohli, zůstává jim zpravidla pouze nezabavitelná částka. S tím je spojena i finanční podpora ze strany rodiny a přátel. Dopady procesu oddlužení jsou vnímány dlužníky ve výsledku pozitivně. I přesto, že je to na období 5 let, že se musí uskromnit, že nemohou nic vlastnit, i tak v oddlužení vidí vysvobození, svobodu, klid, život bez dluhů a především nový začátek.

Praktická část potvrzuje, že proces oddlužení má dopad na život dlužníků a může je ovlivňovat. Výzkumná část tedy navazuje na poznatky uvedené v teoretické části.

Samotný výzkum byl ovlivněn situací spojenou s virovým onemocněním Covid-19. Vzhledem k vyhlášeným nouzovým opatřením a s omezením pohybu osob, jsem musela využít, osobní i online prostředí pro získání narativních rozhovorů. Nemohla jsem tak přispět k vytvoření příjemnější a bezpečnější atmosféry, ačkoliv jsem vnímala, že některým informantům rozhovor z domácího prostředí, před monitorem počítače, více vyhovoval. Bylo získáno velké množství dat, které jsem musela zanalyzovat. Některá data nejsou v práci použita, protože nebyly předmětem zkoumání. Rizika výzkumu se mi podařilo zmínit, popřípadě zcela odstranit.

Z rešerší jsem zjistila, že na uvedené téma není napsaná žádná podobná práce, opírala jsem se o poznatky ze vzniklé studie. V rámci své praxe se setkávám pouze s dlužníky, kteří se nacházejí v úpadku a teprve řeší vstup do oddlužení. Proto jsem se rozhodla věnovat dopadům, se kterými se dlužníci v rámci oddlužení mohou setkat, a na základě toho, zjistit, jak vstup do oddlužení ovlivní jejich životy. Samozřejmě je nutné, uvědomit si, že každý může vstup do oddlužení vnímat poněkud jinak a nelze získané poznatky aplikovat na všechny dlužníky.

Během psaní diplomové práce, jsem nahlédla pod povrch problematiky zadluženosti. Dozvěděla jsem se, jakým způsobem vznikly dluhy u dlužníků, proč se rozhodli využít institut oddlužení, jak vnímají insolventci, a jaké jsou jejich názory, postoje a zkušenosti. Jestliže bych měla své snažení kriticky zhodnotit, našla bych zajisté nedostatky, které mohou vyplývat z dosavadní zkušenosti s psaním výzkumných prací. Úspěšně hodnotím, že jsem získala u informantů dostatečnou důvěru, že se se mnou podělili o své zkušenosti. Získali tak prostor pro vyjádření svých názorů a emocí, což ocenili sami dotazovaní dlužníci. Již tento fakt vnímám za velký úspěch, a i proto se domnívám, že diplomová práce bude přínosná.

Výzkum, který byl v této práci vytvořen, může napomoci nejen dlužníkům, aby zjistili, jaké dopady je mohou potkat, pakliže vstoupí do oddlužení. Ale věřím, že pomůže i sociálním pracovníkům, kteří poskytují odborné sociální poradenství, a osobám, které v rámci své profese jsou sepisovateli návrhu na povolení oddlužení. Může sloužit jako materiál pro získání představy, jak probíhá samotný proces oddlužení a jaké může

mít důsledky pro dlužníka. Přínosná může být i pro laickou veřejnost, která má zájem o tuto problematiku.

Na tuto práci by se dalo navázat podobným výzkumem, se zaměřením na jiný typ dlužníků, např. dlužníků - podnikatelů, dlužníků - manželů či dlužníků – starobních a invalidních důchodců, s cílem zjistit, jaké dopady má proces oddlužení na tyto skupiny. Vnímání kvality života těchto odlišných skupin může mít značný vliv i na jejich odpovědi. Výsledky, by následně mohly být porovnány se závěry této závěrečné práce. Tím by se vytvořil objektivní náhled na proces oddlužení, který by byl obohacen a poznatky a zkušenosti různých skupin dlužníků, a zároveň by byl rozšířen o možné dopady.

Cíl diplomové práce byl naplněn. Dozvěděla jsem se, jaké jsou dopady procesu oddlužení na životní svět předlužených lidí.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka (s. 41)

Tabulka č. 2: Přehled informantů/informantek (s. 42)

Tabulka č. 3: Kvalita života - priority informantů/informantek (s. 46)

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Členění způsobu řešení úpadku (s. 22)

Obrázek č. 2: Teoretický model kvality života (s. 33)

Seznam použitých zdrojů

BALABÁN, J. *Romány a novely*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-477-4.

BLECHA, I. *Filosofie*. 3. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-069-5.

ČERVENKA, M., IRCINGOVÁ, D. a ŠKVÁRA, M. *Spotřebitelské úvěry 2017: průvodce teorií a praxí úvěrování dle zákona č. 257/2016 Sb.* Praha: Miroslav Škvára, 2017. ISBN 978-80-904823-4-0.

GREENBERG, M. *Jak lépe zvládat nepříjemné situace a konflikty: cesta k odolnější a vyrovnanější mysli*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2584-5.

DESANTI, J., T. *Fenomenologie a praxe*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1966. Filosofie a současnost.

Důvodová zpráva č. 182/2006 Dz., k návrhu zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

HÁLEK, V. *Insolvence ABC*. 1. vyd. Bratislava: DonauMedia, 2011, 232 s. ISBN 978-80-89364-20-6.

HÁSOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-555-8.

HÁSOVÁ, J. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-691-3.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HEŘMANOVÁ, E. *Koncepty, teorie a měření kvality života*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 9788074191060.

HUDLIČKA, P. *Prožívání - zkušenost - životní svět, aneb, O cestách do světa na zkušenou*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-323-7.

Insolvenční zákon a předpisy související; Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. xxiii, 1246 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7357-243-3.

KOZÁK, J. *Insolvenční zákon: komentář*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1.

KUBÁTOVÁ, H. *Životní svět a sociální světy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2150-6.

KUTNOHORSKÁ, J. *Výzkum v ošetrovatelství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2713-4.

LAVICKÝ, P. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7478-986-1.

MURGAŠ, F. *Prostorová dimenze kvality života*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-931-8.

Nový občanský zákoník: zákon č. 89/2012 Sb. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2014. Právo a management. ISBN 978-80-87974-01-8.

PATOČKA, J. *Přirozený svět jako filozofický problém*. Praha: Československý spisovatel, 1992. *Sbírka zákonů Česká republika*. Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244.

SCHELLE, K., VESELÁ, R., VOJÁČEK, L. *Myšlenka evropské integrace a její vyústění v realitě EU: (nástin problematiky)*. Ostrava: Key Publishing, 2006. Právo (Key Publishing). ISBN 80-87071-05-0.

SCHÜTZ, A. *On Phenomenology and Social Relations*. 2. vyd. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1962.

SMOLÍK, P. *Oddlužení v právním řádu ČR*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-617-3

SPRINZ, P. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2019. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8.

Internetové zdroje:

ALLEWELDT, F., KARA, S., *The over-indebtedness of European households: updated mapping of the situation, nature and causes, effects and initiatives for alleviating its impact*. [online]. Berlin, 2013 [cit. 2020-10-21]. Dostupné z: <http://www.bristol.ac.uk/media->

CRIF: V listopadu bylo vyhlášeno 66 bankrotů firem, 890 bankrotů podnikatelů a 2 064 osobních bankrotů. *CRIBIS.cz: Informace o firmách* [online]. 2019, [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.informaceofirmach.cz/crif-v-listopadu-bylo-vyhlaseno-66-bankrotu-firem-890-bankrotu-podnikatelu-a-2-064-osobnich-bankrotu/>

DOLEČEK, M. *Insolvence – úpadek a způsoby jeho řešení*. BusinessInfo.cz [online]. 2018. Dostupné z: <http://businessinfo.cz/cs/clanky/insolvence-upadek-a-zpusoby-jeho-reseni-ppbi-51182.html#!&chapter=3>

HAFNER, J. *Právo dlužníka nevydat své obydlí ke zpeněžení* [online]. Praha: © Toman & Partneři advokátní kancelář, 2018, [cit. 2020-07-29]. Dostupné z: <https://iustitia.cz/blog/clanky/pravo-dluznika-nevydat-sve-obydli-ke-zpenzeni.html>

INSOLVENCE. *Justice.cz*. Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2018, Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/>

INSOLVENCE – ČESKÁ REPUBLIKA, 2018. Portál evropské e-Justice [online]. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_insolvency-447-CZ-cs.do?clang=cs

KUBEŠOVÁ, J. Ztráta zaměstnání během insolvence. *Abivia*. [online]. 2015 [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://abivia.cz/rady-jak-na-dluhy/ztrata-zamestnani-behem-insolvence/>

MURGAŠ, F. *Základy humánní geografie 2* [online]. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2016. ISBN 978-80-7494-285-3

NEMEŠOVÁ, L., HALÍŘOVÁ B. Jaké jsou změny v oblasti prevence a řešení předlužení a co to znamená pro sociální práci? *Sociální práce/Sociálna práca* [online]. 2020 [cit. 2020-11-16]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=1304>

ODDLUŽENÍ: Co byste měli vědět, když uvažujete o oddlužení? *Jak přežít dluhy* [online]. Praha: Člověk v tísní, 2017 [cit. 2020-10-07]. Dostupné z: <https://www.jakprezidluhy.cz/poradna/oddluzeni>

PRO DLUŽNÍKY: kteří insolvenční zvažují. *CURATORES* [online]. INFINITY VISION Creative Agency, 2018 [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <http://www.curatores.cz/dotazy-pro-dluzniky/>

SIGMUND, A. *Jak probíhá oddlužení živnostníků?* [online]. 2019, [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/vse-o-insolvenci-jak-probiha-oddluzeni-zivnostniku.A190525_105322_ln_byznys_pravo_ssu

STATISTIKY EXEKUCÍ ZA ROK 2019: Klesl počet exekucí i povinných. In: *Exekutorská komora České republiky* [online]. 2020, [cit. 2020-12-14]. Dostupné z:

<https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/2697-statistiky-exekuci-za-rok-2019-klesl-pocet-exekuci-i-povinnych?w=>

STRNAD, Z. *Desatero oddlužovací novely*. Komorní listy: časopis soudních exekutorů [online]. Praha: Exekutorská komora ČR, 2019 [cit. 2019-12-10]. ISSN 1805-109X. Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/admin/priloha/2019-01-Komorni-listy.pdf>

Přílohy

Příloha A: Narativní rozhovor

Příloha B: Přepis rozhovoru s dlužníkem Pavlem

Příloha A: Narativní rozhovor

Okruhy k rozhovoru pro diplomovou práci na téma:

„Dopady oddlužení na životní svět předlužených lidí“

Tazatelka: Bc. Veronika Obrovská
Informant/ka: Pavel*
Datum rozhovoru: 28. 10. 2020

Informace:

Na začátku bych Vám chtěla velmi poděkovat za spolupráci a sdělení příběhu, který je spojený s tématem mé diplomové práce. Před zahájením samotného rozhovoru, bych Vás chtěla informovat o formálních náležitostech. Rozhovor může být veden online formou, nebo v rámci osobní schůzky, toto nechám na Vás, jaký formát více vyhovuje. Dále celý rozhovor bude zaznamenáván na nahrávací zařízení pro následné vyhodnocení. Zpracování odpovědí bude anonymizováno. Rozhovor by měl mít převážně formu příběhu, kdy budu ráda, když zmíníte níže popsané okruhy/otázky. Děkuji, Veronika.

Zde jsou okruhy, kterými se budeme v rozhovoru zabývat, vyprávějte o:

- Řekněte mi něco o sobě, kdo jste?
- Co se Vám vybaví, když se řekne kvalita života?
- Co je pro Vás aktuálně kvalita života?
- Jak se změnili Vaše hodnoty v průběhu oddlužení?

- Jak vnímáte oddlužení obecně?
- Co se změnilo ve Vašem životě po vstupu do oddlužení?
- Jak si myslíte, že vnímají vstup do oddlužení Vaši blízcí?
- V čem se Vám ulevilo, když jste vstoupil/a do oddlužení?
- Co vnímáte jako zátěž v oddlužení, co má na Vás vliv?
- Vnímáte nějaký přímý dopad procesu oddlužení na Váš současný život?

- Co Vás překvapilo, že jste musel/a začít dodržovat po vstupu do oddlužení?
- Jaká práva se Vám vybaví, když se řekne oddlužení?

Příloha B: Přepis rozhovoru s dlužníkem Pavlem

Přepis rozhovoru s dlužníkem Pavlem

„Dobrý den, jmenuji se Veronika Obrovská a chtěla bych Vám říci o tom, proč jsme se tu dnes sešli. Píši diplomovou práci na téma „Dopady oddlužení na životní svět předlužených lidí“. Součástí této práce je provedení výzkumu, který se snaží zjistit, jak proces oddlužení ovlivňuje život dlužníků. Vše je anonymní. Rozhovor bude trvat přibližně jednu hodinu. Rozhovor bych si s Vaším svolením ráda nahrála na záznamník mobilního telefonu, abych ho mohla zanalyzovat. Chtěla bych Vás tímto poprosit, abyste mi vyprávěl o vašich zkušenostech, které jsou spojené s procesem oddlužení a jakým způsobem byl ovlivněn Váš život po vstupu do oddlužení. Nemusíte nikam spěchat, získané informace jsou pro mě důležité. Kdyby Vám bylo něco nejasné, ráda Vám to vysvětlím.“

Na úvod, jsem Pavel* a je mi 35 let. Žiji v královehradeckém kraji. V současné době pracuji v pohostinství jako číšník, k čemuž jsem došel i díky insolvenčnímu řízení. Pracuji na hlavní pracovní poměr, a je to můj jediný příjem. Vzhledem k nastalé situaci, pandemie Covid-19 jsem doma, protože restaurace a bary jsou uzavřené. Dříve jsem pracoval jako vedoucí, na čerstvých potravinách, v maloobchodním potravinovém řetězci. Vždycky mě bavila turistika a příroda.

Mé oddlužení je pomalu u konce, aktuálně mám za sebou 56 měsíců. Mám za sebou 5 let. Návrh na oddlužení jsem podával ke konci roku 2014, povoleno bylo cca září 2015. Návrh na povolení oddlužení mi zpracovali v poradně, jakožto akreditovaná osoba. Byl podán na soud a následně to trvalo skoro rok, než mi to bylo schválené. V té době, se dluh pohyboval okolo tři čtvrtě milionu korun.

Když budu mluvit narovinu, do dluhové pasti jsem se dostal proto, že jsem hrál automaty. Je to obrovský problém. Takže když jsem se dozvěděl o možnosti insolvenčního řízení a vyšlo to, spadl mi obrovský kámen ze srdce. Předtím to bylo takové jako bych před sebou něco valil. Dlouho jsem byl schopný po malých částech něco splácet, ale pak už to nešlo a skončilo to tak, jak to skončilo. Insolvenční řízení se mi život rozhodně změnil, předtím jsem postrádal nějaký smysl, i ve spojitosti se závislostí. Teď se mi otevřeli oči, změna života, dělat věci jinak a i nad tím trochu jinak přemýšlet. Určitě vnímám to,

že si člověk může plnit určité sny, má nové možnosti. Rád bych do budoucna navštívil nějaké exotické země a zažil nějakou klidnou nebo poznávací dovolenou, kterou bych si užil. Prostě mít vědomí toho, že jsem někde byl a měl jsem možnost něco poznat.

Řekl bych, že úroveň mého života je v tuto chvíli průměrná, není to ještě to, co bych chtěl, ale je to určitě na dobré cestě. Díky mému tátovi se teď v nejbližší době budu stěhovat, což ale není vlivem insolvence.

Co se týká zdraví, tak to se mi, za období těch 5 let, trochu zhoršilo. Někjaký komplikace samozřejmě mám, například alergii, tu už mám dlouho a tím, že člověk stárne, tak se začnou objevovat další věci, například zvýšený cholesterol, ale to taky nesouvisí s procesem oddlužení. Co s tím ale souvisí, je, zmírnění stresu, to odpadlo po vstupu do oddlužení. Už neřeším to, jestli to splatím nebo nesplatím, díky tomu mi určitě stres a napětí odpadlo. Nemusím takové situace řešit, nejsem tolik psychicky unavený. Třeba na kvalitu spánku to u mě vliv nemělo, vzhledem k tomu, že jsem předtím pracoval na směny, tak tam to bylo potom těžké srovnat, ale to nepřiřítám jen insolvenční. Snažil jsem se najít cestu, jak dobře usnout. Naučil jsem se, vždy před spaním pustit přednášku, která mě unaví a pak se mi lépe spí. Z hlediska financí, je jasné, že to, co je uvedené ve smlouvě, je nutné odevzdat, na peníze jsem určitě koukal. V předchozím zaměstnání mi zůstávalo necelých 9 tisíc, s tím, že jsem zaplatil náklady doma, kouřím a dlužil jsem po kamarádech, tohle se do insolvence samozřejmě nezapočítává, pak to bylo opravdu složité.

Byl jsem chvíli na Úřadu práce a poté jsem si našel práci číšníka. Tohle období potom bylo trochu jednodušší. Tím pádem došlo i ke zlepšení vztahů s mými kamarády. Protože v době, kdy jsem jim dlužil, tak na mě koukali skrz prsty nebo i když nekoukali a byli to opravdu kamarádi, kteří říkali „tak dobrý, jednou mi to vrátíš“, a já jsem jim to vždycky chtěl vrátit. Stoprocentně vztahy byly lepší. Někteří ale ztratili důvěru, když to prasklo. Rodina o mé situaci nevěděla do doby, než bylo opravdu zbytí, když už jsem hledal, co dál. Tak jsem šel s pravdou ven. Například alkoholika člověk pozná tak, že se vrací domů pod vlivem, kuřák smrdí, ale závislost na automatech, pokud nechceš, tak se to nikdo nemusí dozvědět. A to v této době, za mě ještě nebyla taková digitalizace a takové možnosti na internetu, i když to musí být nějakým způsobem registrovaný, předpokládám, ale nikdo o ničem nemusí vědět. Takže až když to prasklo,

tak mi pomohla moje mamka, která mi doporučila tuhle možnost. V tomhle mě mamka podržela a já jsem věděl, že mám „nůž na krku“ a sám jsem věděl, že když spadneš na dno, tak se teprve můžeš odrazit.

V mém životě byl v průběhu oddlužení posun převážně tom, když jsem změnil zaměstnání, měl jsem lepší pozici a zbývalo mi trochu víc peněz. Najednou si člověk mohl dovolit něco navíc. Nicméně peníze pro mě mají teď jinou hodnotu. Zvládnul jsem si ušetřit i na dovolenou, známým jsem dokázal koupit nějaký dárek k Vánocům, takže určitě finanční stránka. V dnešní době jsou bohužel finance důležité, i když na to se nechci nějak upínat. Mohl jsem si udělat radost například tím, že jsem pořídil něco domů např. nábytek, vybavení a podobně. V tuto chvíli jsem byl určitě spokojenější než před vstupem do oddlužení. Oddlužení pro mě je úleva, začátek nového života a 5 let splácení svých závazků.

Úleva nastala v momentě, když jsem vstoupil do oddlužení, věděl jsem, že už mě nebudou bombardovat nepříjemné telefonáty od věřitelů, i když se jim nedivím. Mohl jsem je odkázat na insolvenční soud, neměl jsem strach, co bude, co nebude. I v rámci insolvence se mi stalo, že se mě pokusili zkontaktovat věřitelé, akorát já jsem byl poučen, že nesmím poskytovat žádné finanční prostředky věřitelům, a že nic nesmím splácet, takže to jsem v tu chvíli věděl. Uvědomuji si, že je to divné, když si člověk od někoho půjčí a pak ho odbyde insolvenčí, dá mu třeba jen 30%, ale je to tak, bohužel nebo pro mě bohudík. Jsem rád, že tento stát to umožňuje.

Je pravda, že jsem cítil velký pocit nejistoty, neumím to už ani popsat. I přesto, že s mým příjmem a tak, když se to dávalo do kupy, tak jsem spíš byl v klidu, protože v tom neměl být problém. Když se mě někdo ptal, z jakého důvodu jsem se do dluhové tísně dostal, tak to pro mě bylo psychicky náročné. A nebylo to příjemné, dříve jsem se o tom nechtěl bavit. Splácel jsem každý měsíc okolo 7-8 tisíc.

Dříve se mi také hodně pletly pojmy jako minimální mzda, nezabavitelná mzda, životní a existenční minimum, tak jsem vůbec netušil, kolik mi z výplaty zbyde a kolik mi budou strhávat. Na výplatních páskách jsem to měl každý měsíc jiný, nebylo to pořád stejné. V tu chvíli byla představa 5 let hrozně dlouhá. Neplánoval jsem změnu zaměstnání a při představě, že budu brát pořád stejné, po dobu 5 let, to bylo hodně náročné, i psychicky. Jsem kuřák, rád si dám pivo s kamarády, tak jsem se nechtěl v tomhle omezovat.

Život jsem po vstupu do oddlužení začal vnímat jinak. Co se týká nějakých mých povinností, tak jsem musel dvakrát do půl roka dokládat své příjmy na soud, což bylo možné provést jen elektronicky, takže to mě nezatěžovalo. V době, kdy jsem měnil zaměstnání, tak jsem byl chvíli na úřadu práce, potom už přišla výzva od insolvenčního soudu, že bych si měl najít nové zaměstnání. V době, kdy jsem byl na Úřadu práce, tak mi splátky odcházeli z podpory v nezaměstnanosti. Bylo to tak, že když jsem měnil zaměstnání, tak jsem pracoval v jedné restauraci asi 1,5 roku, poté jsem byl na Úřadu práce a následně jsem se vrátil do restaurací jako číšník. Insolvenční správce mě uháněl, abych si nové zaměstnání rychle obstaral. Insolvenční správce se mnou moc nekomunikoval. Až na konci insolvence byla nějaká zvýšená komunikace, insolvenční správce jako takový pro ně vlastně vůbec neexistoval, já jsem s ním vlastně nemluvil, vždy jsem jednal s jeho asistentkou.

Věděl jsem, že v rámci oddlužení na sebe nesmím mít vedenou žádnou smlouvu, co mě překvapilo, bylo, že mi smlouvu vypověděl i operátor. Zřídil jsem si teda novou smlouvu, akorát byla vedená na moji mamku. Co se týká dalších věcí, tak jsem byl s procesem oddlužení seznámený již při sepisu, tak následně od soudu. Sám jsem si o tom i něco nastudoval. Překvapilo mě taky, že to schválení trvalo cca rok. Co byla ovšem výhoda, že jsem po celou dobu bral normálně plat, v plné výši, tedy bez odměny insolvenčního správce. Po tu dobu mi nic nestrhávaly a z toho se dalo něco ušetřit.

Co se týče finanční gramotnosti, tak si nemyslím, že bych to potřeboval, pracoval jsem na vyšší pozici a tak jsem dost věcí věděl, ale muselo by to být hodně individuální. Myslím si, že by to mohlo fungovat na základě rozřazovacího dotazníku, kdy by ho člověk vyplnil a podle toho, by se dalo posoudit, jestli potřebuje další vzdělávání.

Oddlužení vnímám jako určitou záchranu a vysvobození. Došlo ke změně a věděl jsem, že za 5 let budu moci normálně žít naplno. Negativa žádná nevidím, jen možná pro věřitele. Vnímám to tak, že po 5 letech napíšeš nový list v knížce. Víím, že mi třeba banka nepůjčí žádné peníze, ale po tom já ani netoužím. Nechci se vracet k tomu, co bylo. Hospodařit s tím, co mám. Spadl mi opravdu velký kámen ze srdce a víím, že už mě z té minulosti nic netíží.